

TRAKYA'NIN EGE KIYILARINDA DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ VE ARAZİ KULLANIMI

Natural Environment and Land-Use Features in Aegean Coasts of Thrace

Dr. Gaye ERTİN*

ÖZET

Araştırma Trakya'nın Ege Denizine bakan kıyılarının kullanımını kapsar. Bütünyle Saros Körfezi kıyılarını içine alan bu saha coğrafi bakımdan Marmara bölgesinin Kuzey Ergene ve Güney Marmara bölümleri içinde yer alır.

Saha, üst Neojen penepleninin, Neojen sonlarında başlayan Kuaternerde devam eden post-alpin hareketler sırasında deformasyona uğraması sonucu bugünkü şeklini almıştır. Kıyılar, Saros Körfezini meydana getiren fayların etkisiyle tektonik kökenlidir ve yüksek kıyı özelliği gösterir. Saha Saros Körfezine dökülen kısa boylu akarsular tarafından parçalanmıştır. Bu akarsuların ağız kısımları yer yer koy haline dönüşürken, yer yer de alüvyal dolgu sahaları halindedir. Aşağı Meriç taşkın ovası ve deltasına tekabül eden Enez çevresi ile geçmiş jeolojik dönemlerde Saros Körfezinin bir uzantısı olan Evreşe ovası önemli alüvyal dolgu alanlarıdır. Henüz dolgu aşamasının tamamlanmadığı kesimlerde tuzlu bataklıklar veya lagünler (Enez çevresinde Dalyan, Bücürmene gölleri, Karagöl, Vakıf ve Erikli köyleri güneyi ile Gelibolu yarımadasında Büyük-Küçük Kemikli burunları arasında Tuzla Gölleri) görülür.

Klimatik bakımdan Akdeniz Makroklimasının etkisinde olan saha, sıcaklık ve yağış değerleri ile Marmara Geçiş İkliminin özelliklerini yansıtır. Bu bakımdan sahanın asli bitki formasyonunu da genelde palamut meşelerinin oluşturduğu kuru ormanlar teşkil eder. Büyük ölçüde tahribe uğramış olan bu ormanlar küçük lekeler halinde kalmışlardır. Ormanın tahrip edildiği kısımlarda kızılçamlar ve maki elemanları sekonder topluluklar halindedir.

Yerleşme tarihinin ilkçağa (M.Ö. 5300) kadar uzandığı sahada Ainos (Enez), Sestos ve Limnae gibi antik kentler yer alır. Bunlardan Sestos ve Limnae Ortaçağda ortadan kalkmasına rağmen Ainos (Enez) varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. İki limanı bulunan ve Karadeniz'den Ege'ye uzanan geniş bir hinterland'a sahip önemli bir ticaret şehri olan Enez önceleri deniz kıyısında yer alırken, denizin Meriç nehrinin getirdiği alüvyonlarla dolması sonucu günümüzde kıyıdan 3.5 km uzaklaşmıştır. Sahadaki kırsal yerleşmelerin hemen hemen tamamı yabancı azınlıklar tarafından kurulmuştur.

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İstanbul.

1923 yılında büyük ölçekli nüfus değiş tokuşu yaşayan sahada yabancı azınlıklar Yunanistan ve Bulgaristan'a göç etmiş, yerlerine bu ülkelerde yaşayan Türk göçmenler yerleşmiştir. Bu nüfus hareketi ile sahanın arazi kullanım yapısı da değişmiş, yabancı azınlıkların uğraşısı olan bağcılık ve zeytincilik gerilerken, tahıl türlerinden buğday tarımı ve ayçiçeği üretimi egemen olmuştur.

Günümüzde tarım alanları içinde en geniş sahayı, dönüşümlü olarak ekilen ayçiçeği ve buğday üretim alanları kaplar. Bu iki ürün dışında susam, pamuk ve şekerpancarı gibi sanayi ürünleri dar kıyı şeridinde belli alanlarda ekilir. Fazla geniş yer tutmayan alüvyal dolgu tabanlarında dikkati çeken diğer bir faaliyet sebzeçilik, özellikle son 15-20 yıl içinde gelişme gösteren domates yetiştiriciliğidir. Ayrıca sulak alanlarda veya taban suyu seviyesinin yüksek olduğu kesimlerde (Enez çevresi ve Evreşe Ovası) çeltik tarımı dikkati çeker. Geniş mera alanlarının olmaması nedeniyle hayvancılığın gelişmediği sahada denizle bağlantılı olarak gelişen önemli ekonomik faaliyet balıkçılıktır. Kıyı balıkçılığı şeklinde gelişen balıkçılık, Büyük-Küçük Kemikli burunları arasında yer alan Tuzla gölünde kültür balıkçılığına dönüşmüştür.

Kıyının turizm amaçlı kullanımı ise 1970'li yıllarda öncelikle Gelibolu yarımadasında başlamıştır. Yarımadanın Güneyli, Koruköy, Ocaklı ve Yeniköy kıyılarında yoğun olarak dikkati çeken ikinci konutlar, 1980'li yıllardan itibaren körfezin kuzey kıyılarında özellikle Enez, Sultaniça, Yayla, Danişment, Erikli ve Mecidiye köyünün kıyılarını kaplamaya başlamıştır.

Sahada tarım alanları ile turizm ve rekreasyon alanları dışında ormanlık sahalar (Özellikle Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkında) askeri alanlar, tarihi yapıtlar (anıtlar, şehitlikler, kaleler, antik şehirler) ulaşım sistemleri ve yerleşim alanları gibi diğer kullanım alanlarına rastlanır.

Araştırma sahasının gelecekte tarımsal yapısının korunması, turizmin ise tarih ve doğa turizmine yönelik olarak gelişmesi planlanmalıdır.

ABSTRACT

This study is on land of Thrace coasts that face Aegean Sea. As a whole this area includes coasts of Saros Gulf and geographically takes place within the Northern Ergene and Southern Marmara sections of the Marmara Region.

The area has gained its present outlook because of deformations due to post-alpine movements which began towards the end of neogene and continued during quaternary which affected the upper neogene peneplain. Coasts are of tectonic origin formed by fault lines that also formed the Saros Gulf, and are of high coast category. The area has been dissected by short streams that flow into the Gulf. Mouths of these streams have partly turned into bays while some of them are in the form of alluvial fills. Enez surroundings which corres-

pond to lower Meriç floodplain and its delta and Evreşe plain, an elongation of the Saros Gulf in previous geological ages are both important alluvial fill areas. In places where this fill has not fully formed marshes and lagunes have formed (i.e. Dalyan, Bücürmene lakes around Enez, Tuzla lakes located in between Karagöl, Vakıf and Erikli Villages'south and Büyük-Küçük Kemikli capes at the Gelibolu Peninsula)

Climate of area is under the influence of Mediterranean macroclima and reflect Marmara transition type with its temperature and precipitation values. For this reason the principal with oaks as its principal element. These forest have undergone heavy destruction and have survived as small patches. Pines (*Pinus brutia*) and macchia elements from secondary formations where forests have been destructed.

Settlement history goes back to primary age (B.C.5300) and antique cities of Ainos (Enez), Sestos and Limnae have been located in this area. Although Sestos and Limnae have disappeared during Middle Ages, Ainos (Enez) reached present times. Enez which has two ports and has a hinterland that extend from Black Sea to Aegean was once at the seaside but due to filling up of sea by alluvions brought by Meriç river the town is 3.5 km. away from the seaside now. Almost all of the rural settlements have been established by minorities.

In great exchange at 1923, minorities have migrated to Greece and Bulgaria and Turkish migrants from those countries have replaced them. With this exchange landuse structure of the area has also changed, viniculture and olive groves which were primary products of minorities receded and wheat and sunflower production have become dominant agricultural products.

Today sunflower and wheat which are produced alternately form the widest cultivation area. Apart from these two such industrial plants as sesame, cotton and sugarbeet are cultivated at the narrow coastal strip. Another activity that is noteworthy is vegetable gardens, especially tomato cultivation which has developed during the past 15 to 20 years on alluvial fill areas which are not too wide. Also rice paddies in places which are well-watered or base water level is high (Enez surroundings and Evreşe plain) attracts attention. Lack of wide pastures prevents development of livestock farming, however in areas nearside the sea the most important economic activity is fishing. This fishing which developed as coastal fishing has turned into culture fishing at the Tuzla lake situated between Büyük and Küçük Kemikli capes.

Touristic use of the coasts have began in 1970s especially at the Gelibolu peninsula. Secondary residences which cluster Güneyli, Koruköy, Ocaklı and Yeniköy coasts have began to occupy northern coasts of the Gulf after 1980s especially at Enez, Sultaniça, Yayla, Danişment, Erikli and Mecidiye.

Apart from agricultural lands, tourism and recreation areas there are forests

(especially at Historical National Park in the Gelibolu Peninsula) military zones, historical monuments (memorial structures, castles and antique sites), communication systems and settlement places in the study area.

In future the agricultural structure of this area should develop directed towards historical and natural activities.

Giriş

Araştırma Marmara Bölgesinin batı kısmını oluşturan ve Anadolu yarımadasından Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazı ile ayrılan Trakya'nın Ege Denizi kıyıları ve hemen gerisindeki yamaçlardan oluşur. Bütünüyle Saros körfezi kıyılarının tamamını kapsayan çalışma alanı 1125 km² alan kaplar. Saha batıda Enez'de Meriç ırmağı ağzından başlayıp doğuya doğru devam ederek Evreşe ovası ile Gelibolu yarımadasının batı-kuzeybatı kıyılarını içine alır ve en güneyde, yarımada ucunda, Seddülbahir'de son bulur.

Sahanın sınırlarının belirlenmesinde Saros Körfezinin kuzey kıyıları ile Gelibolu yarımadasının Saros Körfezine bakan kıyılarındaki akarsuların su bölümü esas alınmıştır. (Şekil 1). Bu bakımdan Korudağ ile Ganos dağlarının güney, güneybatı yamaçları çalışma sahasının içinde kalır.

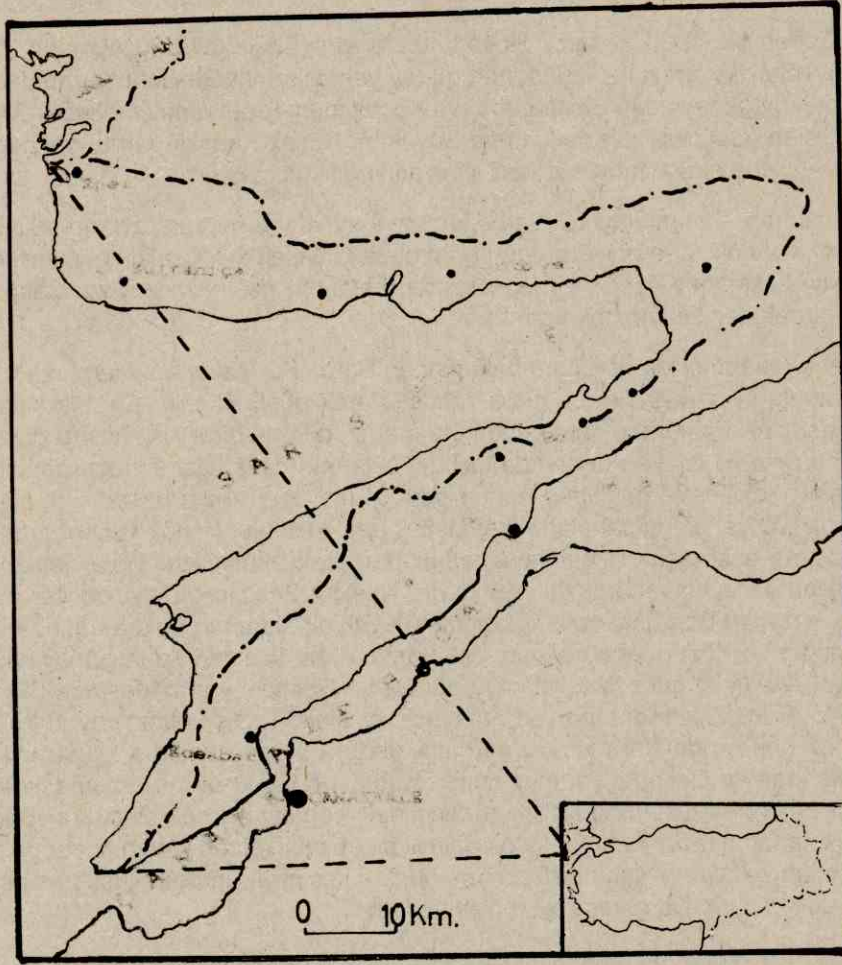
Coğrafi bakımdan Marmara Bölgesinin Kuzey Ergene ve Güney Marmara bölümleri içinde yer alan sahanın kuzey kıyıları Enez'de Meriç Irmağı ağzından Evreşe ovasına kadar Ergene Aşağı Meriç oluğu veya başka bir deyişle Çorlu-Enez yöresi içinde yer alırken, Evreşe ovasından Gelibolu yarımadasının batı-kuzeybatı kıyılarını kapsayan kesim ise Biga-Gelibolu yöresine dahil edilir.¹

Saha ayrıca idari bakımdan Edirne ilinin Enez ve Keşan ilçeleri ile Gelibolu yarımadasının batı-kuzeybatı kıyılarında Çanakkale ilinin Gelibolu ve Eceabat ilçeleri sınırları içinde kalır.

Doğal Çevre Özellikleri

Bu araştırmaya konu olan Trakya'nın Ege kıyıları çeşitli araştırmacıların (Boue 1840, Philipsson 1898, Schaffer 1918, Penck 1917, Lokman 1938, Ternek 1953, Ardel 1956, 1957, 1959, 1960, Gökçen 1967, Göçmen 1976, Ardos 1979, v.b.) yaptıkları çalışmalara göre, Alpin orojenik hareketleri takiben üst Neojen devrini kapsayan süreç içinde oluşan üst Neojen penepleninin, Neojen sonlarında meydana gelen Kuaternerde de devam eden post-alpin tektonik hareketler esnasında fayların katılımıyla deformasyona uğraması (bazı kesimlerinin çökmesi, bazı kesimlerinin ise yükselmesi, çarpılması v.b. gibi değişiklikler) sonucu bugünkü görünümünü kazanmıştır. Bu biçimde Saros Körfezine isabet eden kısım çökerek, deniz tarafından işgal edilmiş, körfezin kuzey kıyısı yakla-

1- Darkot B.-Tuncel M.Marmara Bölgesi Coğrafyası, (I. Ü. Ed. Yay. No:118, s.110, 113, 133-134

Şekil 1- Araştırma sahasının yeri ve sınırları.
Figure 1- Location and borders of the research study.

şik 50-100 m. civarında yükselmiş, alt pliosen aşınım sathı faylarla parçalanarak bu yeni eğim şartlarına göre akarsu şebekesi oluşmuştur. Gelibolu yarımadası ise bir bütün olarak Saros Körfezi ve Çanakkale boğazı arasında horst biçiminde yükselmiş, yarımada da oluşan ikinci derecedeki fayların etkisiyle (Yeni köy-Üreydağ arası) merkezi kısım yükselirken bunun iki tarafı alçalarak küçük çöküntü ovalarını oluşturmuş ve bugünkü relief şeklini meydana getirmiştir.² Jeolojik bakımdan genel bir görünüm olarak sahada Miosen kalker kil ve marnları, (Körfezin kuzey kıyılarında Enez'den Erikli köyü civarına kadar Gelibolu Yarımadasında Kocaçimen Tepe güneyinden, güneyde en uçta İlyas burnuna ka-

2- Ardos M. Türkiye Jeomorfolojisinde Neotektonik, (İ. Ü. Ed. Fak. Yay. No:2621) s. 93-94, 11 3-114

dar) Eosen fliş ve kalkerleri, Olioson kumtaşları (Erikli köyü kuzeyinden Koru dağının Saros körfezi kıyılarına inen güney yamaçları ile Gelibolu yarımadasında Koruköy güneyinden Bakla burnu ve Kocaçimen Tepe güneyine kadar), Kre-tase flişleri (Gelibolu yarımadasında Büyük ve Küçük Kemikli burnu yakın çevresi) ve kıyıda akarsuların ağzında alüvyonlar dikkati çeker.

Araştırma alanında kıyılar Saros körfezini meydana getiren fayların etkisiyle tektonik kökenlidir ve genel bir görünüm olarak yüksek kıyı özelliği gösterir. Ayrıca kıyı kesiminde özellikle Pleistosen'de meydana gelen deniz oynamalarına bağlı olarak denizel taraçalar görülür.

Saha jeomorfolojik görünüm bakımından Saros Körfezine dökülen kısa boy-lu akarsuların parçaladığı bir plato sahası olarak düşünülebilir. Bu akarsuların ağız kısımları Flandrien transgresyonuna maruz kalarak birer koy haline dönüş-müş bu devreyi izleyen dönemde de kıyı oklarının gelişmesi sonucu deniz ile temasları kesilmeye başlamış bunun sonucunda önce tuzlu bataklıklar, daha sonrada alüvyal dolgu sahaları oluşmuştur. Bazı kesimler henüz yukarıda belir-tilen dolma aşamasını tamamlayamadığından tuzlu bataklıklar veya denizden kıyı okları ile ayrılmış lagünler halindedir. Nitekim Enez'in güneyinde yer alan ve 19. yüzyılda Bari gölü adlı bir lagünün büyük bir kısmının dolarak günümüzde Dalyan ve Bücürmene göllerini oluşturması³, bu kesimin daha güneyindeki Karagöl, Vakıfköy güneyi, Erikli köyü güneyi ve Gelibolu yarımadasında Büyük Kemikli - Küçük Kemikli burunları arasında yer alan "Tuzla" adını taşıyan göller ile Enez güneyinde Karagöl kesimi çevresinde, Evreşe ovasının kıyıya yakın kesimlerinde ve Gelibolu yarımadasında Kabatepe-Bakla burnu arasındaki ke-simlerde görülen tuzlu bataklıklar bu biçimdeki sahalara örnek oluşturur. Buna karşılık sahanın fazla yarılmadığı az eğimli bir yüzey halinde kıyıya kadar geldi-ği kısımlar ise dik falezleri oluştururken, bunları kesintiye uğratan küçük akarsu-ların vadileri dar veya geniş koylar biçimindedir⁴.

Araştırma alanının batı kesimi Enez ve çevresi, çeşitli yükseltide denizel ta-raçalar (30-35 m., 15-18 m. ve 10,12 m.) ile Aşağı Meriç deltasına tekabül eden kesimler tamamen alüvyal bir tabandan oluşan alçak kıyı özelliği gösterir. Do-ğuya doğru Karagöl'ün güneyinden itibaren kıyı yükselir ve falezli bir görünüm alır. Bu kesimde falezleri kesen küçük akarsuların vadileri ile İncirli-dere vadisi-nin geniş alüvyal tabanına kadar sözkonusu görünüm büyük ölçüde değişiklik göstermez. Yakın zamana kadar tuzlu bir bataklık sahası olduğu anlaşılan İncir-li-dere vadisinden⁵ Vakıfköy güneyindeki Tuzla gölüne kadar uzanan dik falezli yüksek kıyı görünümü sadece küçük akarsuların ağız kısımlarındaki dar koylar ile bozulur. Yaklaşık 2 km. yi bulan bir kıyı okunun ucundaki dar bir kanal aracılı-ğı ile denizle bağlantısını sağlayan Vakıf köy güneyindeki Tuzla gölünden son-

3- Ardel, A. "Keşan-Enez Çevresinde Coğrafi Müşahadeler" İ.Ü. Coğ. Enst. Der. Sayı:10, s. 142-143, 1959, İst.

4- Ardel, A. aynı s. 142-143

5- Göçmen, K. Aşağı Meriç Taşkın Ovası ve Deltasının Alüvyal Jeomorfolojisi, İ. Ü. Coğ. Enst. Yay. No:80, s. 67, 1976, İst.

ra kıyı daha girintili çıkıntılı bir özellik kazanır. Erikli köyü güneyindeki Tuzla gölüne kadar devam eden bu kesimde kıyının dik falezli özelliği sadece Kocadere vadisinin ağız kısmı ile Yayla-Danişment köyleri arasındaki Ovadere'nin oluşturduğu küçük delta sahası ile alçak plajlı özelliğe dönüşür. Erikli köyü güneyindeki Tuzla gölünün çevresindeki kumul sahası ve alçak plajlı kıyı görünümü bu gölün doğusunda İncekum adı verilen kısma kadar devam eder. Bu kesimden sonra kıyı yüksek falezli özelliğini korur. Mecidiye köyü çevresinde eğimli ve geniş vadi tabanı ile alçalan kıyı Bağlık mevkii, Kaleboğazı mevkii, Çınarlıdere limanı mekkinde bu özelliğini korur, kıyı şeridinde falezler dışında küçük akarsu ağızlarında dar ve geniş koylar dikkati çekerken, İbrice sırtı dolaylarında ise Erol'un⁶ belirttiği gibi kıyı şekillerinden yalıtışlarına rastlanır. Yalıtışlarının belirginlik kazandığı diğer bir alan ise Gelibolu yarımadasının en uç kısmını oluşturan Seddülbahir köyü kıyılarındadır. Doğuya doğru devam eden falezli kıyı görünümü Gökçetepe ve Sazlıdere köylerinin güneyindeki alçak kıyılar ile kesintiye uğrar. Bu görüntü Adilhan köyü güneyinden itibaren belirginlik kazanır ve araştırma sahasının Enez çevresinden sonra en belirgin birikim alanlarından biri olan Evreşe ovası ile birleşir. Bu ova batıda bulunan Saros körfezinin bir uzantısı olup çevreden gelen akarsuların getirdikleri alüvyonların birikmesi sonucu oluşmuştur, ovanın en alçak kısımlarını Kavaksuyu etrafında gelişmiş olan taban seviyesi ovası ve Saros Körfezi doğusundaki dar kıyı ovası oluşturur.⁷ Evreşe ovasından Saros Körfezinin güneyine Gelibolu yarımadasının kuzeybatı kıyılarına dönüldüğü zaman alçak plajlı kıyıların yanında denizel taraçalar dikkati çeker. Bu görüntü Bakla burnu ile kesintiye uğrar. Bu kesimde de Saros Körfezi kuzey kıyılarında olduğu gibi falezli yüksek kıyı görünümü devam eder. Ancak Güneyli, Koyun, Davut İskeleyi, Kaynarca, İncir, Ece ve Büyük Liman gibi adlar alan koylar, Kabatepe (42 m.) Bakla Burnu arasındaki tuzlu bataklık sahalar ve falez profillerini kesen kıyı kesimleri kumlu plajlara açılan "V" şekilli küçük akarsu vadileri ile bunların oluşturduğu küçük alüvyal dolgu sahaları (Pınar, Suarası, Muratpetek, Paşa ovaları v. b.) yer yer bu görüntüyü bozarlar. Yarımada'nın Kretase flişlerinden oluşan Büyük Kemikli burnundan sonraki kıyı kesimi geniş ve açık bir koy ve buna açılan birkaç geniş vadi ile alçak bir relief özelliği gösterir. Bu kesim kısa boylu birkaç akarsu vadisi ve bunlara açılan tali vadiler (Küçük Anafarta Azmak, Kumdere v. b.) ile arızalanmıştır. Bu akarsulardan Küçük Anafarta ve Azmak'ın oluşturduğu alüvyal dolgu sahasının geri kısımları taban seviyesi ovasını oluştururken kıyı kesimde Tuz gölü adında bir lagün bulunur. Büyük ve Küçük Kemikli burunları arasında yer alan Tuz gölü ve bu gölün denizle temasını sağlayan Anafarta limanı adındaki koy yarımada'nın en belirgin kıyı şeklidir. Kocaçimen Tepe'nin batısından itibaren güneyde en uç noktayı oluşturan Teke burnuna kadar olan saha alçak ve dalgalı bir relief gösterir. Buradaki tepelik alanlar yüksek kıyıları ve burunları (Arıburnu, Çamtepe, Teke burnu), akarsuların taşıdığı alüvyonlar ile dolan kesimler ise alçak kıyıları oluşturur.

6- Erol, O. Sezer, F. "Saros Körfezi Kuzey Kıyısında İbrice Dolayının Jeomorfolojisi" Türk. Coğ. Der. Sayı:28, S. 39, 1993, İst.

7- Ardel, A. "Evreşe Ovası" Türk Coğ. Der. Sayı:15-16, s. 91, 1955, İst.

Marmara bölgesi sınırları içinde yer alan Saros körfezi kıyıları iklimatik bakımından Akdeniz makroklimasının ana karakterlerini yansıtır. Ancak sıcaklık ve yağış değerleri bakımından Karadeniz ve Akdeniz iklimi arasında geçiş özelliği gösteren "Marmara Geçiş Tipinin" etkisi altındadır.

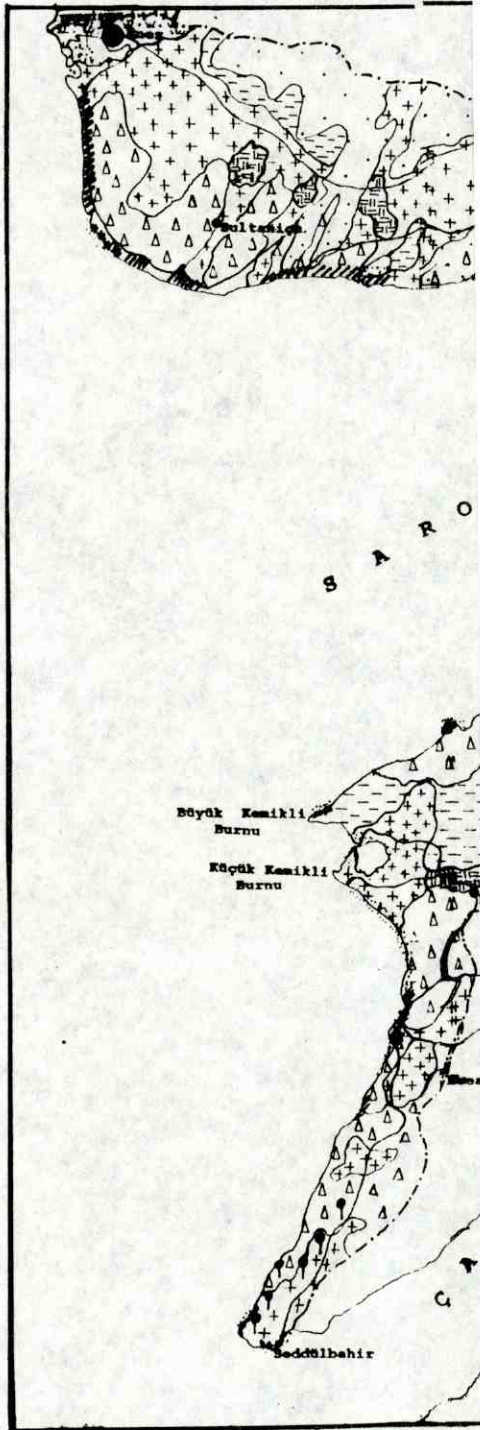
Sahanın yıllık ortalama sıcaklığı 14°C civarında olup bu sıcaklık değerleri ile Ege Denizi kıyısında yer almasına karşın bu denizin kıyısında yer alan istasyonlardan daha düşük değerler (Edremit körfezi kuzey kıyıları 15.7°C, Ayvalık 16.6°C, Çeşme 17.1°C, v. b.) göstermekte, bu bakımdan Çanakkale boğazı kıyıları (Gelibolu 14.8°C, Çanakkale 14.6°C) ile Marmara Denizi kıyılarına (Tekirdağ 13.7°C, Florya 13.7°C, Bandırma 14.2°C) yakın değerler vermektedir. Ocak ayında ortalama sıcaklık 4-5°C, (Keşan 4°C, Gelibolu 5.4°C) Temmuz ayında ise ortalama sıcaklık (Keşan 24.2°C, Gelibolu 24.1°C) 24°C civarındadır.

Yıllık ortalama yağış miktarı 500-600 mm. arasında değişir. (Enez'de 550.2, Keşan'da 648.8 mm., Gelibolu 696 mm.). Hemen hemen her mevsim yağışın görüldüğü sahada yağışlar Akdeniz makroklimasına uygun olarak en fazla kış aylarında düşer (Keşan 259.6 mm., Enez 243.9 mm.). Yaz aylarında yağış miktarı azalmakla (Keşan 78.8 mm., Enez 37.3 mm.) birlikte yağış oranları Akdeniz istasyonlarından fazladır.

Yıllık ortalama bağıl nem oranı %70'in üzerinde (Keşan %77, Gelibolu %79) olup bu değerlerin yıla dağılışı yağışlara benzerlik gösterir. En yüksek olduğu devre bağıl nem oranının %80'nin üzerine çıktığı kış aylarında, en düşük olduğu devre ise nem oranının %60-%70 arasında değiştiği yaz aylarında görülür.

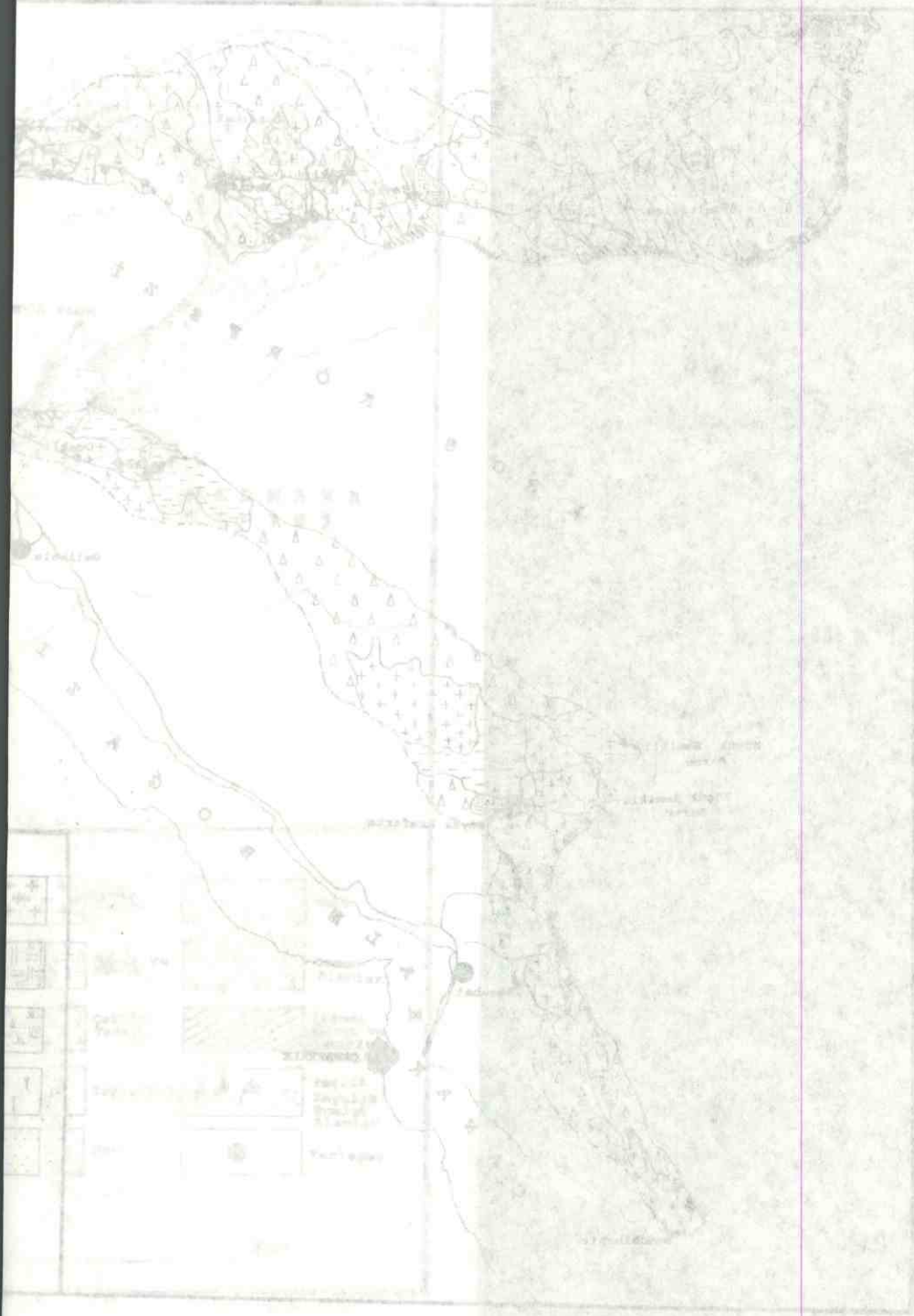
Saha turizm özellikle deniz turizmi üzerinde etkin olan açık ve kapalı gün sayısı, deniz suyu sıcaklığı ve güneşlenme süresi bakımından ele alındığında Marmara kıyılarına benzerlik gösterir. Yıllık ortalama açık günler sayısı 50-100 gün arasındadır (Keşan 51 gün, Gelibolu 115 gün), en yüksek frekansı ise Haziran-Eylül aylarındadır. Deniz suyu sıcaklıkları 15 Haziran-30 Eylül tarihleri arasında 20°C'nin üzerine çıkmasına rağmen gerçek denize girme süresi Temmuz ve Ağustos ayları ile sınırlıdır. Saha bu özelliği ile Ege denizine kıyısı olmasına karşın gerçekte Ege kıyılarının çok altında (Ayvalık ve Kuşadası 5 ay) bir değer gösterir. Bu durum deniz turizminin gelişmemesinde etkin olan faktörlerden biridir. Güneşlenme süresi ise turizmin canlı olduğu yaz aylarında (10 saat civarında) olumlu bir sonuca sahiptir. Sahada tüm Marmara bölgesinde olduğu gibi kuzey sektöründen esen rüzgarlar hakimdir. Rüzgarın genel olarak kuzey sektöründen esmesi özellikle NE'dan esen poyraz rüzgarı buğday tarımının geniş yer tuttuğu sahada olumlu bir etki yaratmaktadır. Buna karşılık buğday tanelerinin oluştuğu dönemde SW'dan esen lodos rüzgarının denizin tuzlu suyunu taşıyarak tarımı olumsuz yönde etkilediği çiftçiler tarafından ifade edilmiştir.

Kıyının kullanımı üzerinde etken olan en önemli fiziki faktörlerden biri de sahanın toprak koşullarıdır. Bu bakımdan sahada en yaygın olarak görülen toprak

Şekil: 2
Figure: 2

Şekil 2- Araştırma Bölgesinde Günümlü Arazi Kullanımı
Figure 2- Present Land-use at the Study Area.

tipleri kireçsiz kahverengi orman toprakları ile alüvyal topraklardır. Bu toprak tiplerinden kireçsiz kahverengi orman toprakları oldukça geniş bir yayılım gösterirler ve gerek yağışın gerekse taşkınların etkisi ile fazla yakındıklarından kireç oranları %2'den azdır.⁸ Bu toprakların kum oranı fazla olduğundan su tutma kapasiteleri zayıftır, ancak gerek organik madde miktarının yeterli oluşu, gerekse iklim koşullarının elverişli olması tarımsal kullanım üzerinde olumlu etki yapar. Sahanın tarımsal yapısı üzerinde etkin olan diğer bir toprak çeşidi ise taşkın ovaları ve hafif eğimli vadilerin tabanlarında yer alan alüvyal topraklardır. Bu toprakların en geniş yayılım sahasını Evreşe ovası oluştururken,⁹ özellikle Enez çevresinde bozuk drenajın görüldüğü sahalarda hidromorfik alüvyal topraklar, lagünlerin bulunduğu sahalarda (Dalyan ve Bücürmene gölleri çevresi, Vakıf köy, Erikli güneyi ve Büyük ve Küçük Kemikli burunları arasında Tuzla gölleri) ile dolmuş lagün tabanlarında tuzlu alüvyonlar, Enez kıyıları ile dar veya geniş koyların ağzı kısımlarında dar şeritler halinde kumullar dikkati çeker.

Diğer taraftan araştırma sahasında doğal bitki örtüsü iklim-relief-toprak tipleri v. b. gibi fiziki faktörlerin yanısıra insanın müdahalesi sonucunda günümüzdeki görünümünü kazanmıştır. Asli bitki örtüsünü kuru ormanların oluşturduğu sahada bu ormanların tahrip edildiği kısımlar maki elemanlarının yayılma alanıdır. Kuru ormanların başlıca yayılım alanı yükseltileri 150-300 m.'ler arasında değişen alçak tepelik alanlar ile tarıma elverişli olmayan eğimli yamaçlardır. Dönmez'e göre¹⁰ kuru ormanların asli bitki örtüsünü Palamut Meşeleri (*Quercus ageilops*) teşkil etmekte bunların tahrip edildiği kısımlarda ise kızılçamlar (*Pinus brutia*) ve maki elemanları sekonder topluluklar olarak sahayı kaplamaktadır. Araştırmacı Palamut Meşelerinin (*Quercus ageilops*) yayılım alanı olarak Saros Körfezinin kuzey kıyısında Kocaeli-Vakıf köyleri hattı ile Küçükevren-Sultanıçe köyleri hattını göstermektedir.¹¹ Sahada yer yer geniş topluluklar yer yer de tarım arazileri üzerinde dağınık olarak gözlenen palamut meşelerine, Kuru dağının denize uzanan yamaçlarında kızılçam (*Pinus Brutia*) toplulukları da karışmaya başlar. Ayrıca dere içlerinde seyrek olarak gürgen, dişbudak ve karaağaca rastlanır.

Gelibolu yarımadasının Saros körfezine bakan batı-kuzeybatı kıyıları ile Büyük Kemikli burnu kuzeyinden Yıldız koyu güneyine kadar uzanan hafif tepelik alanlar üzerinde Palamut Meşesi (*Quercus ageilops*) dar bir şerit halinde uzanır. Meşelerin tahrip edildiği kısımlarda ise kızılçamlar (*Pinus brutia*) ve maki elemanları gelişmiştir. Kızılçam toplulukları özellikle Eceabat ilçesi milli park sınırları içinde kalan alanda yaygınlık gösterir. Ancak 25 Temmuz 1994 yılında yaşanan yangın olayı ile Kumköy'den Alçitepe'ye kadar 4049 hektarlık alan zarar görmüştür. Yangından zarar gören alanlar yeniden kızılçam dikim alanı olarak değerlendirilmektedir.

8- Dönmez Y. Trakya'nın Bitki Coğrafyası, İ.Ü. Coğ. Enst. Yay. No:51, s.66, İst. 1990, II. Baskı,

9- Dönmez, Y aynı, s. 86

10- Dönmez, Y. aynı, s.200

11- Dönmez, Y. aynı, s. 193

Bir bütün olarak araştırma sahasında ormanların tahrip edildiği alanlar ise maki elemanlarının yayılış alanı olarak dikkati çeker. Maki elemanları körfezin kuzey kıyılarında daha kurakçıl türler ile temsil edilirken Gelibolu yarımadasında ise daha çeşitli türler ile (Menengiç-Pistacia Lentiscus ve Keçi boynuzu-Ceratonia siliqua hariç) gelişme gösterir. Körfezin kuzey kıyılarında kıyından itibaren 300-350 m. ye kadar çıkan maki türlerinin başlıcaları akçakesme (Phillyrea latifolia), kermez meşesi (Quercus coccifera), laden (Cistus), karaçalı (Paliurus aculiatus) ve geyik dikenidir (Crateagus monogyna). Genellikle çalı karakterinde olan ve bazı kesimlerde garig formasyonu görünümünde olan bu türler kalker sahalar üzerinde veya lagünlerin yakın çevresinde hemen hemen tamamen kaybolur ve zemin kermez meşeleri (Quercus coccifera) ile kaplanır. Gelibolu yarımadasında ise defne (Laurus nobilis), zeytin (Olea oleaster), kocayemiş (Arbutus unedo), sandal (Arbutus andrachne), funda (Erica arborea), katran ardıcı (Juniperus oxycedrus), laden (Cistus) katırtırnağı (Spartium junecum), akçakesme (Phillyrea latifolia), kermez meşesi (Quercus coccifera), sakız Pictacia terebinthus) ve erguvan (Cercis siliquastrum) gibi maki elemanları ormanın tahrip olduğu alanlarda veya ormanın kıyıya kadar ulaştığı kısımlarda ormanaltını oluşturarak vadi içlerine sokulur ve 150-200 m. yükseltideki tepelere doğru yükselir. Ayrıca genellikle koyların veya alçak plajların görüldüğü alanlarda çeşitli kıyı bitkileri dikkati çeker.

Sahada doğal bitki örtüsünün korunduğu kesimler özellikle Gelibolu yarımadasında Eceabat Milli Parkı sınırları içinde, gerek görünüm açısından gerekse rekreatif amaçlı kullanım bakımından önemli bir unsur oluşturmaktadır.

Kullanım Tarzının Tarihi Temelleri ve Nüfus Hareketleri

Sahada bugünkü kullanma tarzının meydana gelişinde rol oynayan beşeri faaliyetler zaman içersinde birtakım değişikliklere uğramıştır. Bu bakımdan arazinin kullanımında birbirinden farklı bazı devreler ayırt edilebilir. Nitekim sahada tarih boyunca birtakım yerleşmeler ortadan kalkmış bazılarının yerine yenileri kurulmuş ve bu nedenle de farklı ekonomik uğraşlar ortaya çıkmıştır.

Araştırma sahasında yerleşmenin ne zaman ve hangi tarihte başladığını gösteren kesin bir kanıt yoktur. Ancak İ. Ü. Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Afif Erzen'in başkanlığında yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalarda Enez ve çevresinde yerleşmenin başlangıcının M.Ö.5300 gibi oldukça erken bir tarihe uzandığı¹² kanıtlanmıştır. Sahada yapılan incelemelerde Enez'in 7 km. doğusunda Yenice köyü yakınlarında Hoca çeşme höyüğü kazısında İç Anadolu'daki son Neolitik çağ buluntularına benzerlik gösteren veriler (M.Ö. 5500) elde edilmiştir.¹³ Gelibolu yarımadasında ise Karaağaçtepe mevki (Seddülbahir köyü kuzey-kuzeydoğusu), Çeşmeler mevki (Alçitepe köyü güneydoğusu), Kü-

12- Başaran, S. "Ainos Kazıları" Anadolu Araştırmaları Der. Sayı: XIV, s. 107, 1996, İst.

13- Başaran, S. Ön. ver. S. 121 ve Özdoğan, M. "Tarih Öncesi Dönemde Trakya" Anadolu Araştırmaları XIV, s. 335, 1996, İst.

çük Kemikli burnu çevresi, Boncukkıran, Ören mevkii (Küçük Anafarta köyü çevresi), Musaltepe, Çakıllık mevkii, Ece limanı, Örenler mevkii (Beşyolköyü kuzey-kuzeybatısı) Güneyli limanı ve Bakla burnu (Güneyli köyü batısı) Koruköy ve Kavak köyün kuzeyinde kalan bazı kısımlarda yapılan yüzey araştırmaları sonucunda¹⁴ Truva I yerleşmesine özdeş (M. Ö. 3000-2500) materyaller bulunmuştur. Bu verilerden anlaşılacağı gibi sahanın Neolitik dönem ve öncesine inen bir yerleşme tarihi vardır.

M. Ö. 5300 yılından itibaren kesintisiz olarak yerleşmeye sahne olan kıyılara daha sonraki dönemlerde Trak ve Grek kolonileri egemen olmuştur. Kuzey kıyıda yer alan ve varlığını günümüze kadar sürdüren Aionos kentine karşın, Gelibolu yarımadasında yer alan ve M. Ö. 7. yüzyılda İyonlar tarafından kolonize edilen Sestos (Akbaş limanı güneyi) ile Limnae (Kocaçimentepe güneyi)¹⁵ Ortaçağda ortadan kalkmış yerleşim birimleridir. Kazılarla ortaya çıkarılacak olan antik yerleşmeler içinde kurulduğu yerde varlığını devam ettiren en önemli kent Enez'dir.

Antik çağda Ainos adıyla tanınan Enez günümüzde kuzey Ege kıyısında yer alan küçük ölçekli bir şehir görünümünde olmasına karşın ilk kurulduğu tarihlerde Balkanları Ege Denizi ve Anadolu'ya bağlayan yolları (Enez'in kuzeyinden geçen doğu-batı doğrultulu yol ile Meriç nehri boyunca güneyden kuzeye uzanan su yolu) kontrol eden bir liman şehriydi. En eski sit alanı, ortaçağdan kalma kalenin doğusunda Meriç nehrinin denize döküldüğü yerde¹⁶ bir yarımada (Orta miocene ait 23-24 m. yükseklikte bir tepede)¹⁷ üzerindedir. Bir yarımada üzerinde yer alması nedeniyle doğal korunaklı iki limanı olan ve liman kenti kimliğini taşıyan Ainos Karadeniz'deki antik Odessos (Burgaz) şehriden Ege Denizine ve adalara ulaşan en kısa ve güvenli yolun güney ucunu oluşturmaktaydı. Bu biçimde Karadeniz'den Ege'ye uzanan geniş bir hinterland'a sahip ticaret fonksiyonu gelişmiş bir merkezdi.

Kente ilk yerleşenler Trakya'ya adını veren Traklar olup bunu Aiolia, Mytilene (Midilli) ve Kyme kolonileri, Pers ve Makedonya krallıklarının hakimiyeti izler. Romalılar zamanında küçük Rhodope bölgesinin başşehri, Ortaçağda Bizanslılar zamanında Semadirek ve İmroz adalarını içine alan prensliğin merkezi olan Ainos Bizans'ın son devresinde Cenovalı ailelerin egemenliğine girmiş¹⁸ ve nihayet Fatih Sultan Mehmet zamanında 1456 yılında Has Yunus bey tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır.¹⁹ Kent tüm bu istila ve farklı yönetimlerin haki-

14- Özdoğan, M. Prehistoric Sites in the Gelibolu Peninsula" Anadolu Araştırmaları X, s. 54-58, 1986, İst.

15- Erzen, A. "Eskiçağ Tarihinde Marmara Denizi ve Boğazlar" Güneydoğu Avrupa Araştırmaları, I, s. 59, 1972, İst.

16- Erzen, A. "Enez Araştırmaları" Güneydoğu Avrupa Araştırmaları I, s. 239, 1972, İst.

17- Ardel, A. Ön. ver. s. 140, 195918- Erzen, A. aynı. s. 237, Başaran, S. Ön. ver. s. 107,115

18- Erzen, A. aynı. s. 237, Başaran, S. Ön. ver. s. 107,115

19- Eyice, S. "Enez'de Yunus Kaptan Türbesi ve Has Yunus Bey'in Mezarı Hakkında Bir Araştırma" Tarih Der. XIII, S. 141-158, 1963, İst.

miyet devrinde asli fonksiyonu olan ticaret ve liman kenti özelliğini yitirmemiştir.

Enez'in süreç içinde önemini yitirmesi coğrafi bir nedene bağlı olarak gerçekleşmiş olup, paleocoğrafya açısından önemli bilgileri içerir. Araştırmacıların sundukları verilere ve hazırlamış oldukları haritalara göre, Ainos'un ilkçağda körfez kıyısında yer aldığı, bu körfezin Meriç nehrinin getirdiği alüvyonlarla dolarak 19. yüzyılda göle dönüştüğü, bugünkü görünümün ise 20. yüzyıl başlarında olduğu sonucuna varılır. Nitekim antik Ainos kenti tarihi kaynaklarda Meriç nehrinin denize döküldüğü kısımda yer alırken, denizin bu nehrin getirdiği alüvyonlarla dolması sonucu, günümüzde denizden 3.5. km. uzaklaşmıştır. Kentin kuzey, batı ve güneyindeki delta alanının bataklık ve lagün'lerle kaplı olması, diğer taraftan gerek Piri Reis'in (Kitab-ı Bahriye s. 98) hazırladığı haritalarda gerekse 19. yüzyılda yapılan deniz haritalarında Meriç nehrinin günümüzde denize ulaştığı kesimin körfez olarak gösterilmesi oluşumun yakın bir zamanda gerçekleştiğini kanıtlar. Ardel²⁰ ise kıyıda yer alan çok sayıda gölü örnek göstererek (Dalyan, Bücürmene, kuzeyde Gala, Yunanistan'daki dört küçük göl) henüz dolgu aşamasının tamamlanmadığını ortaya koymuş, ayrıca Flandrien transgresyonunda denizin Meriç nehrinin aşağı mecrasını işgal ederek bu kısmı geniş bir körfez haline getirdiğini belirtmiştir.

Araştırma sahasında Enez şehri gibi, tarihi temellere dayanan kırsal yerleşmeler de kuruluş yerlerini değiştirmeksizin varlığını günümüze kadar sürdürmüşlerdir. Büyük bir kısmı 600-700 yıllık bir geçmişe sahip olan sözkonusu kırsal yerleşmelerin çoğunluğu Rum nüfusun kurduğu köyler olup Türk'lerin sahayı ele geçirmesinden sonra Türk ve Rum'ların birarada yaşadığı yerleşim birimlerine dönüşmüşlerdir. Köylerin bir kısmı (Yayla köy) ise Türklerin sahaya egemen olmasından sonra kurulmuş Türk köyleridir. Ancak yerleşmelerin bütünün ortak özelliği nüfus değiş tokuşu ile etnik yapılarında oluşan farklılıktır. Nitekim Alçitepe ile Koruköy 1938 de Romanya ve Bulgaristan, Güneyli 1935, 1951 yıllarında Bulgaristan, Ocaklı 1935 yılında Bulgaristan, Yeniköy 1924 yılında Yunanistan, Mecidiye 1893 yılında Bulgaristan, körfezin kuzey kıyısında yer alan diğer yerleşmeler de 1923, 1935, 1951 ve 1983 yıllarında göçmen almışlardır.

Enez'in tarihi süreç içinde limanı aracılığı ile gönderdiği ürünler (tuzludan elde edilen tuz, balık özellikle yılan balığı, yün, deve tüyü, pamuk, deri, safran, ipek, bal mumu, kıl ve bakır)²¹ sahanın arazi kullanımı hakkında da bilgi verir. Buna göre kıyıda balıkçılığın geliştiği lagün göllerinin tuz çıkarımında kullanıldığı, alüvyal tabanlarda pamuk tarımının yapıldığı, iç kesimlerde ise hayvancılık faaliyetlerinin sürdüğü anlaşılmaktadır. 1356 yılında kesin olarak Osmanlı hakimiyetine giren Gelibolu yarımadasında da kuzey kıyılardakine benzer kullanım biçimleri dikkati çeker. Nitekim sahada yapılan anketlerde yarımada balıkçılık yapıldığı, şaraplık üzüm yetiştirilen bağların geniş yer tuttuğu, bu bağlardan elde edilen şarabın Kilya koyundan Ege adalarına ve Yunanistan'a gönderildiği,

20- Ardel, A. Ön. ver. s. 142, 1959

21- Ardel, A. aynı, s. 141, 1959

yamaçlarda ise günümüze oranla daha yoğun olarak zeytin ağaçlarının bulunduğu, bunlara bağlı olarak zeytinyağı üretiminin yüksek olduğu belirtilmiştir.

Araştırma sahasının arazi kullanımında dikkati çeken en önemli değişim nüfus hareketleri ile bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyıl başlarında Balkanlarda ulusal ayaklanmaların patlak vermesi öncelikle Yunanistan ve Romanya'nın, ardından XX. yüzyıl başında Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan ederek Osmanlı topraklarından ayrılması göç hareketlerine neden olmuştur. Bu biçimde 1913 yılında Bulgaristan ile yapılan anlaşma sonucu çok sayıda Bulgar azınlık Osmanlı İmparatorluğunu terk etmiş, boş kalan bu topraklara Bulgaristan'dan gelen Türkler yerleştirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise Trakya'da yaşayan Rum nüfus ile, Batı Trakya'da yaşayan Türk nüfusun Yunanistan'la yapılan anlaşma sonucu mübadele edilmesi özellikle tarımsal yapıyı önemli ölçüde etkilemiştir. Göçlerden önce yüzyıllar boyunca Rumların elinde olan bağcılık, şarapçılık ve zeytincilik, göçlerden sonra sahaya gelen Türk göçmenlerin bu tarımsal faaliyetlere yabancı oluşu nedeniyle oldukça gerilemiştir. Buna karşılık araştırma sahasında ayçiçeği tarımı gelişmiştir. Ticaretini Cumhuriyet öncesi dönemde Rum ve Musevî azınlıkların yaptığı, geleneksel tarımsal ürünlerden olan buğday ise Cumhuriyetin ilanından sonra iç ve dış pazarlarda yüksek fiyatlı alıcı bulması nedeniyle ekim sahasını genişletmiştir.

Sahada nüfus değiş tokuşunun oluşturduğu en önemli etkenlerden biri de küçük toprak mülkiyetinin yaygınlaşmasıdır. Nitekim göç ederek sahaya yerleşenlere devlet 15 ile 10 dönüm arasında değişen tarım arazileri vermiş bu topraklarda süreç içinde miras yoluyla parçalanmıştır. Diğer taraftan XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl başlarında sahada yaygın olan çiftliklerdeki büyük toprak mülkiyeti, gerek gelen göçmenlerin çiftlik sahiplerinden arazi satın alması gerekse zaman içinde miras yoluyla geçiş sırasında parçalanmıştır.

Diğer taraftan araştırma sahasında günümüzde 25.804 kişi yaşar. Bu bakımdan saha Türkiye'nin az nüfuslu kesimleri arasında yer alır. Ortalama yoğunluk (23) Türkiye ortalamasından (73) düşük bir değerdedir. Nüfus genelde Enez'in yer aldığı geniş dolgu tabanı ile Evreşe ovası hariç kıyıda içerde vadi içlerine veya bazı hafif tepelik alanlara sıkışan kırsal yerleşmelerde toplanmıştır. Nüfusun bu biçimdeki dağılımında tarihi faktörlerin (denizden gelebilecek saldırılardan ve bataklık alanların yaratacağı sıtma tehlikesinden korunma isteği) yanı sıra kıyının yüksek, falezli, arızalı bir özellik göstermesi etkili olur. Ancak günümüzde kıyının elverişli olduğu kesimlerde yapılan ikinci konutların etkisiyle özellikle yaz aylarında nüfusun kıyı kesimde yoğunlaştığı gözlenir. Bu sahada 3509 kişinin yaşadığı Enez şehri en kalabalık nüfuslu yerleşim birimini oluştururken, Kavak (2578), Mecidiye (2167), Kadıköy (2141), Bolayır (1606), Korköy (1398), Sultaniçe (1089), Yenice (1077), Büyük Evren (1039) yerleşim birimleri 1000 kişiyi aşan nüfusları ile diğer kalabalık nüfuslu alanları oluşturur.

Nüfusun gelişimi sayım devreleri incelendiğinde 1935 yılından (toplam

11.590 kişi) itibaren düzenli olarak arttığı görülür. Ancak saha normal nüfus artışı dışında göçler ve diğer nedenlerle zaman zaman nüfus alır. 1923 yılındaki nüfus değiş tokuşundan sonra 1935, 1951, 1983 yılları arasında özellikle Bulgaristan'dan göçmen almıştır. Nüfus istatistiklerine artış biçiminde yansıyan, 1940-1945 nüfus sayımları ise tamamen sahanın stratejik önemine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi 1940-45 yılları İkinci Dünya Savaşının yapıldığı bir devre olup, bu yıllarda askeri birlikler stratejik açıdan önem taşıyan kesimlere kaydırılmıştır. Nitekim 1940 yılında Danişment, Mecidiye, Kavak, Yeniköy ve tamamen askeri nüfustan oluşan Ortaköy, 1945 yılında ise Seddülbahir, Alçıtepe, Büyük Anafarta, Koruköy, Ocaklı ve Kadıköy yerleşim birimlerinde dikkati çeken nüfus artışları, erkek nüfus oranının çok yüksek oluşundan anlaşılacağı gibi, askeri birliklerin hareketine bağlı olarak açıklanır. Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan genel göç hareketinin sahaya bir yansıması biçiminde olan nüfus azalmaları ise, toprak bölünmesi genç nüfusun tarımla uğraşmak istememesi gibi nedenlere bağlı olarak Bursa, İstanbul gibi illere yönelmenin bir sonucudur. Sahada Abdürrahim, Gülçavuş, Vakıf, Alçıtepe, Büyük Anafarta, Ocaklı köyleri 1975 yılından, Çavuşköy, Karaincirli, Küçük Evren, Yenice, Gökçetepe, Sazlıdere, Küçük Anafarta, Koruköy ise 1980 yılından beri yukarıda belirtilen nedenlere bağlı olarak nüfus kaybetmektedir.

Araştırma sahasının tek şehrsel yerleşmesi olan Enez ise 3509 kişilik nüfusu ile tarımsal fonksiyonları gelişmiş küçük ölçekli bir şehirdir. Ancak tarihi süreç içinde bir ticaret kasabası olarak tanımlanan Enez'in 19. yüzyıl başlarında 7000 kişilik bir nüfusu olduğu, 20. yüzyıl başında ise savaşların yanı sıra demiryolunun inşası ile ticaret yolu olarak kullanılan Meriç nehrinin eski önemini yitirmesi sonucu sönükleştiği, nüfusunun 2383 kişiye düştüğü bilinmektedir.²² 1923 yılında gerçekleşen büyük göç hareketinden sonra nüfusu 1935 yılında 337 kişi olarak belirlenmiş, 1955 yılında ise 1000 kişiyi aşmıştır. Nüfusu doğal yolla artan Enez'e 1951 ve 1983 yıllarında göçmenler yerleşmiş, bunu 1965-1970 yılında Türkiye'nin doğu bölgelerinden gelenler izlemiştir. Günümüzde üç mahallesi bulunan (Yeni mahalle, Gazi Ömer ve Çataltepe mahalleleri) şehrin, Çataltepe mahallesi 5 km. uzaklıkta bir köy durumunda iken, nüfusu doğudan gelenlerle artarak 110 haneye ulaşmış ve Enez'in mahallesi durumuna gelmiştir.

Günümüzde Kullanım

Araştırma sahasından araziden yararlanma şekilleri diğer bir değişle kullanım şekilleri ekonomik kullanım alanları (tarım alanları, meralar, balıkçılık faaliyetleri) turizm ve rekreasyon alanları (ikinci konutlar, konaklama tesisleri ve kamu kuruluşlarına ait tesisler), yerleşim alanları, ormanlık alanlar, askeri sahalara, ulaşım sistemleri, kullanılmayan boş alanlar (kayalık, taşlık, bataklık, kumluk alanlar) biçimde ayrılabilir (Çizelge 1).

22- Ardel, A. Ön. ver. s. 141, 1959

Çizelge 1- Araştırma sahasında arazinin günümüzde kullanım durumu.
Table 1- Present land-use at the study area.

	Alanı (Km ²)	Toplam Araziye Oranı (%)
Tarım Alanları	525	46.6
Orman Alanları	312.5	27
Meralar	100	8.8
Makilik	125	11.1
Yerleşim Alanları	50	4.4
Kullanılmayan Boş Alanlar	12.5	1.1

Ekonomik Kullanım Alanları : Bu kullanım biçiminde tarım alanları, hayvancılık faaliyetleri üzerinde etkili olan mera sahaları ve deniz ile doğrudan ilişki kurularak ekonomik aktiviteyi çeşitlendiren balıkçılık faaliyetleri belirginlik kazanır.

Ekonomik kullanım alanları içinde gerek kapladığı alan gerekse sahada en yaygın faaliyet olması nedeniyle tarım alanları oldukça önemlidir. Toplam arazinin % 46.6'sını oluşturan ve 525 km² alan kaplayan tarım alanları başka bir deyişle ekili dikili alanlar içinde tarla tarımı baş sırayı alır. Tarla kültürleri veya ekili alanlar buğday, ayçiçeği, şeker pancarı, pamuk, susam ve bostan ürünleri, dikili alanlar ise sebze bahçeleri (özellikle domates) çeltik tarımı, zeytinlikler ve bağlar ile çeşitlilik gösterir. (Şekil 2) Ancak saha bir bütün olarak ele alındığında, ürünlerde sıralanan bu çeşitlilik sadece sulama olanakları olan bazı kesimlerde gözlenir. Nitekim sahanın genelinde kireçsiz kahverengi orman topraklarının geniş yer tuttuğu bu toprakların ise kumlu oldukları için su tutma kapasitelerinin düşük olduğu belirtilmiştir. Sulama olanaklarının çoğu kesimde kısıtlı olması nedeniyle, sözkonusu topraklar ve sahanın orta derecede yağış alan (500-600 mm.) iklim özelliklerine en iyi uyum sağlayan tarımsal ürünler buğday ve ayçiçeğidir. Bu nedenle tarla kültürleri içinde en geniş sahayı kaplayan buğday ve ayçiçeği hemen hemen sahada yer alan tüm köylerin ortak uğraşısı ve geçim kaynağıdır. Bu ürünlerden buğdayın ekimi Ekim ve Kasım aylarında hasatı ise Temmuz-Ağustos aylarındadır. Dönüm başına ortalama 500-600 kg. verim ile buğday üretimi başta gelir. 1940'lı yıllarda ekimi yapılmaya başlayan ve 1960'lı yıllarda alanı genişleyen, ayçiçeği ise Mart-Nisan aylarında ekilir, hasatı Ağustos ayı sonu-Ekim ayı başlarında yapılır ve dönümde ortalama 150-200 kg. arasında verim alınır. Buğday ile dönüşümlü olarak ekilen ayçiçeği ekim alanlarının genişlemesi ile diğer tahıl türlerinin alanları daralmış olup bu ürünler içinde sa-

çevrede salça fabrikalarının kurulması (Çanakkale ve Enez'de) ulaşım olanaklarının gelişmesi İstanbul ve İzmir gibi büyük pazarlara kolay ulaşılabilirlik gibi etkenlerle desteklenen domates yetiştiriciliği araştırma sahasında en çok Gelibolu yarımadasının Anafarta ovasında yer alan Büyük ve Küçük Anafarta köylerinde, Evreşe ovasında (özellikle Kavak köyünde) körfezin kuzey kıyısında Büyük Evren, Küçük Evren, Abdürrahim, Karaincirli, Sultaniça, Gülçavuş, Mecidiye köylerinde önemli yer tutar. Salçalık ve yemeklik olmak üzere yetiştirilen domateslerin fidanları Nisan ayının ikinci yarısından itibaren tarlaya dikilmeye başlar ve Temmuz ayından Ekim ayına kadar geçen sürede iki kez hasad edilir. Dönümde 5-6 ton verim alınan domatesi toplamak için yakın çevredeki köylerden, Eceabat ve Enez'den işçi getirilir. Toplanan domatesler tüccarlar aracılığıyla büyük pazarlara gönderilir. Ayrıca Evreşe ovasında domatesle dönüşümlü olarak (I. veya II. ürün) dönümde 150-200 kg verim alınan kuru fasulye, körfezin kuzey kıyısında yer alan köylerde ise domatesin yanında pırasa, ıspanak, turp, patlıcan, biber gibi yaz ve kış sebzeleri yetiştirilir.

Araştırma sahasında sulak alanlarda veya taban suyu seviyesinin yüksek olduğu kesimlerde dikkati çeken diğer bir ürün çeltiktir. Körfezin kuzey kıyısında Enez çevresindeki göllerin yakın çevresinde (özellikle Gala gölünden İpsala'ya kadar uzanan kesim) ticari amaçlı yapılan çeltik tarımı Küçük Evren, Abdürrahim, Çavuşköy'de 150-300 dekarlık tarım arazilerinde aile çeltikçiliği biçiminde yapılır. Enez çevresi dışında ticari amaçlı çeltik tarımı en çok Evreşe ovasındadır. Ancak bu tarım biçimi ekonomik açıdan masraflı olduğundan köy halkı tarlalarını çoğunlukla İzmir'den gelen tüccarlara kiraya verir. Dönümde 700-800 kg. verim alınan çeltik kanaletlerle tarlaya su verildikten sonra Nisan-Mayıs aylarında dikilir, Eylül-Ekim aylarında işçiler tarafından hasad edilir.

Dikili alanların geleneksel tarımsal faaliyetleri arasında yer alan zeytincilik ve bağcılık ise oldukça gerilemiştir. Cumhuriyet öncesi dönemde özellikle şaraplık üzüm elde edilen bağlar nüfus değiş tokuşundan sonra gelenlerin gerek bakımı zor olduğu için önem vermemesi, gerekse 1950'li yıllarda ortaya çıkan hastalık (Floksera) nedeniyle sahasını oldukça daraltmıştır. Günümüzde Gelibolu yarımadasının Tayfur, Behramlı ve Alçitepe köylerinin Ege Denizine bakan kuzey-batı yamaçlarında yer yer bağlara rastlanır.

Zeytinlikler de hafif tepelik alanların yamaç kesimlerinde dikkati çeker. Yarımada'nın batı kıyılarında Alçitepe, Behramlı, Tayfur köyleri ile Büyük ve Küçük Kemikli burnu arasında kalan yamaçlarda rastlanan zeytinlikler yağlık zeytinler biçiminde olup bir adet yağhanenin bulunduğu Alçitepe köyünün temel geçim kaynağıdır.

Araştırma sahasında tarımın yanında ikinci faaliyet olarak dikkati çeken çoğunlukla ihtiyaç için yapılan hayvancılık ise pek gelişmemiştir. Genellikle açık mera hayvancılığı şeklinde sürdürülen bu ekonomik faaliyet kolu mera alanlarının geniş yer tutmaması, (toplam arazinin % 8.8'i) yem fiyatlarının yüksek olma-

sı ve genç nüfusun bu işkolunda çalışmak istememeleri gibi nedenlerle gerilemektedir. Bozuk orman alanları ile hasat yapıldıktan sonra tarlaların, mera olarak kullanıldığı sahada, en önemli mera alanı Enez doğusunda volkanik yapıya sahip olan bir kümülodom karakterindeki Hisarlıdağ'dır (423 m.). Gelibolu yarımadasında hayvancılık faaliyetleri Küçük Anafarta, Yeniköy ve Kavak köylerinde gelişmiştir. Bu amaçla süt üretimi yüksek sığır ırkları ile küçükbaş hayvanlardan koyun ve keçi beslenir. Büyük ölçüde süt üretimi için yapılan bu ekonomik faaliyet kolunda elde edilen sütler Köy Hizmetleri Birliği aracılığı ile pazar alanına gönderilir. Ayrıca hemen hemen her köyde 3-5 hane arıcılık yapar.

Kıyının kullanımı açısından en önemli ekonomik faaliyetlerden biri de balıkçılıktır. Genellikle kıyı balıkçılığı biçiminde olan balıkçılık, boyları 5-10 m. arasında değişen teknelerle yapılır. Bu bakımdan Gelibolu yarımadasında Güneyli, Yeniköy, Koruköy, Kavak, Küçük Anafarta, Seddülbahir körfezin kuzey kıyısında Enez şehri, Sultanıça, Vakıf, Karaincirli, Mecidiye köylerinde nüfusun önemli bir kısmı balıkçılık yapar. Lüfer, mezigit, kolyoz, sardalya, uskumru, levrek, kefal, barbunya, tekir gibi balıklarla istakoz ve karides gibi diğer deniz ürünleri avlanır. Avlanan balıklar yaz aylarında yerel pazarlarda sahaya gelen turistlere satılırken, kış aylarında ise balık hallerine veya tüccarlara satılarak, büyük pazarlara (İstanbul, İzmir v.b.) gönderilir. Nüfusun asıl ekonomik faaliyet kolu olan tarımdan sonra ikinci uğraşısı olan balıkçılık deniz kıyısı dışında azmak adı verilen dere ağızlarında (Kavakdere) ve lagün göllerinde de yapılır. Ancak körfezin kuzey kıyısında ikinci konutların yapımı lagün göllerindeki doğal dengeyi bozarak (göllerin inşaatlar nedeniyle denizle temasının kesilmesi, konutlardan karışan atık sular ve gürültü) bu alanların balıkların doğal üreme ve beslenme alanı olmasını engellemekte ve balıkçılığı geriletmektedir. Buna karşılık Gelibolu yarımadasında Büyük ve Küçük Kemikli burunları arasında yer alan Tuzla gölünde kültür balıkçılığı yapılmaktadır. 1991 yılında faaliyete geçen balık üretme çiftliği 45 üyeli su ürünleri kooperatifinin özel bir şirket ile işbirliği yapması sonucunda kurulmuştur. 104 X 24 ebatında 15 havuzu bulunan tesiste levrek ve çupra üretimi yapılır. Yıllık 100 ton balık üreten tesisin gerçek kapasitesi 150 tondur. İstanbul başta olmak üzere büyük tüketim alanlarına kendi araçları ile balık gönderen tesis ürettiği balığın bir kısmını da yurtdışına (İtalya) ihraç eder. Ayrıca diğer balık üretme çiftliklerine yavru balık satışı yapar.

Turizm ve Rekreasyon Alanları:Türkiye'de kıyı kullanımında özellikle 1980'li yıllardan itibaren artış gösteren en önemli olgu turizm amaçlı kullanımlardır. Turistik tesisler ve ikinci konutlar ile ortaya çıkan bu yeni kullanım şekli kıyıların betonlaşması ile doğal niteliği (kıyının doğal görünüm ve biçiminin bozulması, bitki örtüsünün tahrip edilmesi, deniz kirliliği, tarımsal alan kaybı v. b.) bozan bir yapıya bürünmüştür. Kıyılardaki bu bozulmanın önüne geçmek amacıyla yapılaşmanın yasalar ile düzenlenmesi için birtakım hukuki yaptırımlar geliştirilmiştir. Bu bakımdan kıyı ile ilgili yasal düzenlemeler ilk kez 1970'li yıllarda imar kanunlarına eklenen ek maddeler ile biçimlenmiş (deniz kenarındaki kum-

lukların 775 sayılı yasada yazılı amaçlarla belediyeye devredilen yerlerden olmadığı -Resmi Gazete 16.04.1972, 6785 sayılı imar kanununa 1605 sayılı kanunla eklenen ek 7. ve 8. maddeler -Resmi Gazete 18.01.1975, s. 5-16, v. b.) 1980'li yıllarda ilk kez çıkan kıyı kanunları ile kapsamı genişletilmiş (1982 Anayasası 43. madde 3086 sayılı kıyı kanunu -Resmi Gazete 01.12.1984, s. 15-18, 3086 sayılı kanunun uygulanmasına dair yönetmelik -Resmi Gazete 18.05.1985, s. 6-10, 3086 sayılı kanunun iptaline dair anayasa mahkemesi kararı -Resmi Gazete 10.07.1986, s. 5-25, Bayındırlık İskan Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü genelgesi (15.07.1987, v. b.) 1990'lı yıllarda yapılan değişiklikler ile (3621 sayılı kıyı kanunu -Resmi Gazete 17.04.1990, s. 1-4, kıyı kanununun uygulanmasına dair yönetmelik -Resmi Gazete 03.08.1990, s.55-64, 3830 sayılı kıyı kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun Resmi Gazete 11.07.1992 s. 19, kıyı kanununun uygulanmasına dair yönetmeliğin bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında yönetmelik -Resmi Gazete 13.10.1992, s. 7-12, kıyı alanları yönetmeliği 18.01.1993, s. 14-17, Kıyı kanununun uygulanmasına dair yönetmeliğin 4. maddesinde değişiklik -Resmi Gazete 30..03.1994) bugünkü şeklini almıştır. Söz konusu kanunlar ile kıyı şeridi genişliğinin, kıyı kenar çizgisinden itibaren imar planı olan yerlerde, kıyı yerleşik alanlarında ve iskan dışı alanlarda kaç metre olacağı belirlenmiştir. Bu biçimde kıyının faydalı ve ekonomik kullanımının şekillenmesi kıyılarda yoğun yapılaşma veya betonlaşmayı önleyecek yasal düzenlemelerin yapılması düşünülmüştür. Ancak bu düzenlemeler kanunlarda kıyı ile ilgili tanımların yeterince açık ve kapsamlı olmamaları, uygulamada birtakım yanlışlıkların yapılması gibi nedenlerle pek başarılı olamamıştır. Bu başarısız uygulamaların sonuçları tüm Türkiye kıyılarında izlenebildiği gibi, araştırma sahası kıyılarında da dikkati çeker. Nitekim kıyının yerleşime uygun olan alçak plajlı kesimleri veya akarsuların ağız kısımlarındaki dolgu sahaları turizm amaçlı kullanımların yoğunluk kazandığı alanlar biçimindedir (Şekil 2). Oldukça geniş kısmını ikinci konut veya yazlık evlerin oluşturduğu bu kullanım alanları içinde kamu kuruluşlarına ait dinleme tesislerine de özellikle körfezin kuzey kıyılarında rastlanır. Ancak araştırma sahasında otel, motel, tatil köyü v. b. gibi büyük ölçekli konaklama tesisi hemen hemen hiç yoktur. Bu bakımdan Gelibolu yarımadasında Kabatepe İskelesinden Kum limanına giden yol üzerinde, 1988 yılında faaliyete geçmiş olan ve yoğunlukla yerli turistlere hizmet veren 80 yataklı Kum motel istisnadır. Sahada konaklama tesislerine rastlanmasının bazı nedenleri vardır. Öncelikle iklim koşullarının Ege ve Akdeniz kıyılarında olduğu gibi uzun süre deniz turizmine izin vermemesi (denize girme süresinin 2-3 ayla sınırlı olması), Enez'in yaklaşık 3/4'ünün askeri saha olması nedeniyle askeri yasak bölge kapsamında bulunması ve yabancı turistlerin girişine izin verilmemesi, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 19.04.1992 tarih ve 2412 sayılı kararı ile sahanın III. derece doğal sit alanı ilan edilmesi ve Anıtlar bölge kurulunun kararı ile yapılaşmaya izin verilmesi, Gelibolu yarımadasında Eceabat ilçesi sınırları içinde genişçe bir alanın Milli Park olması v.b. gibi nedenler sahaya yatırım yapmayı engeller.

Kıyının turizm amaçlı kullanıma açılması 1970'li yıllardan itibaren öncelikle Gelibolu yarımadasının kuzeybatı kıyılarında başlamıştır. Yarımadanın ikinci konutların yapımı ile turizme en yoğun açılan kısmı Koruköy ile Güneyli köyleri kıyılarıdır. 1970'li yıllara kadar kıyıda sadece buğday ve ayçiçeği tarlaları bulunurken ilk kez Koruköy'ün kıyıdaaki arsaları satılmıştır, bunu Güneyli köyünün arsa satışları izlemiştir. 1980'li yıllardan sonra kooperatifler ile yapılaşma hızla artarak Koruköy ve Güneyli sahillerini tamamen kaplamış ve Keşan-Gelibolu karayoluna oldukça yaklaşmıştır. Genellikle dubleks evler ile karakterize edilen ikinci konutlar Güneyli köyü kıyılarında 200 konut ile yüksek bir yoğunluğa erişmekte yaz nüfusu 5000'e, Koruköy'de ise 1500 kişiye ulaşmaktadır. Bu kesimden daha sonra Ocaklı ve Yeniköy kıyılarına atlayan konutların bir kısmı inşaa halindedir, Yeniköy kıyıları ise sit alanı içine girdiğinden burada yapılacak konutlara imar izni verilmemektedir. Bu bakımdan sözkonusu kıyıda 1992 yılında yapılmış 40 haneli bir site bulunmaktadır. Gelibolu yarımadasında yukarıda belirtilen saha kadar olmamakla birlikte yazlık evlerin yoğunluk kazandığı ikinci kıyı kesimi Küçük Kemikli burnu güneyinden Arı burnuna kadar devam eden Büyük Anafarta köyünün kıyılarıdır. Yarımadanın alçak plajlı bir özellik gösteren bu kıyılarında 1970-1980'li yıllarda şahıslar tarafından tarlaların satın alınması ile yapılan ve sayıları yaklaşık 55 adet olan sözkonusu konutlar geniş, bakımlı bahçeleri, son derece modern mimari yapıları ile gerçek anlamda rekreasyonel yapılar olarak dikkati çeker. Ancak bu kesim sit alanı olması ve Milli Park sınırı içinde bulunması nedeniyle korumaya alınmıştır. Bu sahada imar izni olmadığı için arsa satışları çok azdır ve bu anlamda tüm konutlar ruhsatsız olarak inşaa edilmiş kaçak yapılar biçimindedir. Bu kesimden güneye doğru uzanan kıyı şeridinde Kabatepe limanı yakınlarında kızılçam ormanları içinde yer alan orman dinlenme tesisi dikkati çeker. 1985 yılından sonra faaliyete geçen çadırli kamping ve piknik alanı olarak (500 kişi/gün) rekreasyon amacıyla kurulan bu tesisten Kum limanı mevkiine kadar uzanan kesimde hemen hemen başka hiçbir tesis ve ikinci konuta rastlanmaz. Kum limanı mevkiine ise 1974 yılında yapılmaya başlanan 1980 yılı sonrasında artış gösteren yaklaşık 157 adet ikinci konut ile 1 çadırli kamping sahası ve bir otel (80 yatak) ile dikkati çeker (Şekil 2).

Yarımadanın ucunda yer alan Seddülbahir köyü de ikinci konutların yoğunluk kazandığı diğer bir alandır. Yarımadanın diğer kesimlerinde olduğu gibi 1970-80 arası yapımı hızlanan konutların inşaaı Milli Park ve sit alanı sınırları içinde olması nedeniyle 1985 yılında durdurulmuştur. Bu tarihe kadar sayıları 70 adede ulaşan konutların yapımına günümüzde sadece köy içinde inşaa edilmek koşuluyla izin verilmektedir. Ancak Seddülbahir'in en ilgi çekici özelliği 5 adet pansiyon (100-150 yatak) ile bir ölçüde de olsa kitle turizmine hizmet veren tek köy (Güneyli köyünde köy dışından gelen yabancıların işlettiği 1-2 pansiyon dışında) olmasıdır. 1974-75 yıllarında ev pansiyonculuğu biçiminde başlayan pansiyonculuk 1979 yılında hızlanarak günümüzde daha modern bir görünüme dönüşmüştür.

Foto 2-Gelibolu Yarımadasında Yeniköy kıyılarında kooperatiflerin yaptığı ikinci konutlar
Photo 2- Secondary houses built by cooperatives at Yeniköy shores of the Gelibolu Peninsula

Körfezin kuzey kıyılarında da turizm amaçlı kullanımlar Gelibolu yarımadası ile hemen hemen aynı tarihlerde başlamıştır. Gelibolu yarımadasında olduğu gibi yoğunlukla ikinci konutlar ile belirginlik kazanan bu kullanım biçimi kamu kuruluşlarına ait tesislerin de yer almasıyla farklılık gösterir. Bu kesimde de sahanın relief koşulları yapılaşma üzerinde etken olmuş ve alçak plajlı kıyılarda yoğunluk gözlenmiştir. Bu bakımdan batıdan itibaren kıyılar incelendiğinde yapılaşmanın en yoğun olduğu kesimlerin başında Enez'in doğu kıyılarındın geldiği görülür. Batı kıyıların bataklıklarla kaplı olması ve Yunanistan sınırına yakın konumda bulunması yapılaşmayı engelleyen en önemli etkidir. Enez şehrinin kıyılarında ilk dikkati çeken yapılar sayıları yaklaşık olarak 1200-1500 arasında değişen barakalardır. Türkiye kıyılarında belkide sadece bu kesime özgü olan ve Enez'de Sultaniça ve Mecidiye köyü kıyılarında görülen bu barakalar tatil konutlarının en ilkel çeşitlerinden biridir. 1987 yılından itibaren yapımı hızlanan yoğunlukla köylülerin, Enez veya Edirne şehrinde oturanların ruhsatsız kaçak yapılar olarak inşa ettikleri barakalar aynı zamanda kiralanabilme özelliğine de sahiptir. Baraka tipi yapıların yanısıra kooperatiflerin yaptığı ikinci konutlar, kamu kuruluşlarına ait dinlenme tesisleri (İstanbul ve Trakya Üniversitelerine ait sosyal tesisler v.b.) ve iki motelden oluşan yapılaşma, İnceburun kıyılarına kadar devam eder. İnceburun'dan Sultaniça kıyılarındın yer aldığı geniş koya kadar yüksek kıyılar nedeniyle yapılaşma görülmez. Ancak İncirli dere vadisinin oluştuğu alüvyal tabanın kıyı kesimi, 1992 yılından sonra yoğunlukla kooperatif-

Foto 3- Körfezin kuzey kıyısında, Sultaniça da baraka şeklindeki ikinci konutlar.
Photo 3- Secondary houses in hut form at Sultaniça in the northern shores of the Gulf.

lerin inşa ettiği, ikinci konutlar ve barakalar biçimindeki yapılar ile vadi tabanı boyunca kuzeye doğru yoğun bir biçimde gelişmektedir.

Körfezin kuzey kıyılarında derelerin denize döküldüğü yerden iç kısımlara doğru uzun eksenleri kuzey-güney yönünde uzanan, ön kısımlarında birikim şekillerinden plajların yer aldığı alüvyal dolgu tabanlarının hemen hemen tamamı (Gülçavuş, Büyük Evren, Abdülrahim, Vakıfköy'ün kıyı kesimleri) 1980 yılından sonra yapımı hızlanan ikinci konutlar ve kamu kuruluşlarına ait dinlenme tesisleri (Köy Hizmetleri ve D.S.İ. kampı) ile dolmaktadır. Ancak bu kesimde Enez kıyılarından sonra en yoğun yapılaşma Yayla ve Danişment köylerinin kıyı kuşağındadır. Ova derenin oluşturduğu alüvyal tabanın kıyı kesiminde 1974 yılında yapılmaya başlanan ikinci konutlar, 1987 yılından itibaren sayıları 70 civarında olan konut kooperatiflerin yaptığı yazlık siteler ile büyük bir yoğunluk göstermektedir. Günümüzde 5000 kişi civarında olan yaz nüfusunun tüm konut kooperatiflerinin inşaatı bittiğinde 20.000-25.000 kişiye ulaşması beklenmektedir. Yaz nüfusunun 1000-1500 kişi arasında değiştiği Mecidiye ve Erikli köyü kıyılarında da yoğun bir yapılaşma dikkati çeker. 1974 yılında öncelikle Mecidiye köyüne ait tarım arazilerinin satılması ile başlayan ikinci konut yapımı 1987 yılından sonra artış göstermektedir. İmar izninin olmadığı kıyıda sahil şeridinden 70 m.'ye kadar olan kısımda konutların yıkılması nedeniyle yeni konutlar kıyıdan 20 m. içeriye ve çoğunlukla Tuzla gölünün batı kıyılarına yapılmaya başlamıştır. Ayrıca Mecidiye köyünün doğu kıyısında yüksek falezli kıyının yamaçlarında önceleri çadırli kamping biçimindeyken 1980 yılından sonra konutlara dönüşen askeri kamp sahası dikkati çeker. Mecidiye köyü kıyılarından sonra tekrar yüksek falezli bir yapıya dönüşen kuzey kıyılarında tatil konutlarının yoğunluk kazandığı diğer alanlar Gökçedere, Sazlıdere, Adilhan ve Kocadere köylerinin kıyılarındadır.

Araştırma sahasında 312.5 km² alan kaplayan ormanlık alanlar ise genellikle rekreasyon amaçlı kullanımlara hizmet ederler. Sahada tahripten kurtulduğu kesimlerde dağınık kümeler halinde bulunan ormanlık alanlar veya başka bir deyişle doğal bitki örtüsü Gelibolu yarımadasında Eceabat ilçesi sınırları içindeki Milli Parkta koruma altına alınmıştır. 1973 yılında kurulan ve adını Gelibolu yarımadasından alan park 33.000 hektarlık alanı kapsar. Doğal bitki örtüsünün yanısıra yaban hayatı kaynaklarının da koruma altına alındığı parkın asıl ilginç özelliği, I. Dünya Savaşında önemli ve kanlı savaşların yapıldığı bir saha olması nedeniyle bu deniz ve kara savaşlarında şehit düşen, kaybolan veya sakatlananlar anısına yapılan anıt mezar veya yazıtları içermesiyle kültür turizmine hizmet etmesidir. Özellikle Büyük Kemikli burnu-Kabatepe limanı, Alçıtepe-Seddülbahir köyleri arasında kalan kısımda yabancı (İngiliz, Yeni Zelanda, Avusturalya v.b.) ve Türklere ait şehitlik, anıt mezar ve yazıtların yer aldığı park, bu özelliği ile tarihi bir kimlik kazanırken farklı bir kullanım şeklini de ortaya çıkarır.

Araştırma sahasında Gelibolu Yarımadası Tarihi Mill Parkında rastlandığı gibi arkeolojik ve tarihi değerleri olan diğer rekreasyon amaçlı kullanım alanları

da dikkati çeker. Kültür turizmi içinde ören turizmine konu olarak arkeolojik şehirlerden Ainos (Enez) şehrine ait kalıntılar, tarihi kalıntılardan savunma amacıyla yapılmış kaleler (Seddülbahir Kalesi-1659, Enez Kalesi), sahada daha önce yaşamış nüfus topluluklarına ait mezarlıklar (özellikle Yenice ve Çavuşköy) yukarıda belirtilen kullanım alanlarına örnek oluşturur.

Diğer Kullanım Alanları:Araştırma sahasında ekonomik kullanım alanları ile turizm ve rekreasyon alanları dışında çeşitli amaçlara yönelik kullanım alanları (yerleşmeler,askeri alanlar, ulaşım sistemleri v.b.) dikkati çeker. Bu kullanım alanları içinde toplu özellik gösteren yerleşmeler kıyıda veya kıyıdan iç kısımlarda küçük lekeler halinde 50 km²lik bir alan kaplarlar.

Köy şeklindeki yerleşmelerin büyük kısmı genelde kuruluş yeri olarak kıyıdan uzak iç kısımları veya yamaçları (Yenice, Çavuşköy, Sultaniça, Küçük Evren, Abdürrahim, Vakıf, Karaincirli, Yayla, Danişment, Erikli, Mecidiye, Gökçetepe, Sazlıdere, Adilhan, Kadıköy, Güneyli, Ocaklı, Yeniköy, Küçük Anafarta, Büyük Anafarta, Alçitepe) seçmişlerdir. Köylerin bu kesimleri yerleşim alanı olarak seçmelerinde doğal ve tarihi faktörler etkindir. Nitekim kıyı kesimlerin lagün ve bataklıklarla kaplı olması, kıyıya doğru genişleyen alüvyal dolgu tabanlarının köylerin temel geçim kaynağı olan tarımsal kullanışlara ayrılması, tarihi süreç içinde saldırıların hemen hemen her zaman denizden gelmesi nedeniyle güvenlik etkeni, yerleşmelerin iç kısımları seçmelerinin başlıca nedenleridir.

Yerleşmelerin bir kısmı ise kıyıyı (Enez şehri ve Seddülbahir köyü) veya kıyıya yakın olan kesimleri (Kocaçeşme, Kavak, Koruköy) seçmişlerdir. Bu bakımdan Edirne'nin ilçe merkezlerinden Enez şehrinin kıyıyı seçmesi XIX. yüzyıl başlarına kadar deniz ticaretine dayalı bir ekonomik yapısının olmasından kaynaklanır. Gelibolu yarımadasının en uç noktasındaki tek yerleşme olan Seddülbahir köyünün ise kuruluş amacı yakınında bulunan kalesinden de anlaşılacağı gibi askeri bir nedene dayanır. Köy önemli bir stratejik nokta olan boğaz girişini kontrol etmek amacıyla kıyıya yerleşmiştir.

Araştırma sahası Türkiye ile Yunanistan arasındaki kara ve deniz sınırını oluşturduğu için önemli bir konumdadır. Ülkenin güvenliği açısından gerek körfezin ve boğaz girişinin gerekse Yunanistan ile kara sınırının denetim altında tutulması gereği sahada askeri amaçlı kullanım alanlarının yer almasını sağlamıştır. Bu bakımdan körfezin kuzey kıyılarında Yunanistan ile kara sınırını oluşturan Enez şehrinde ve Kışlaaltı mevkiinde, Gelibolu yarımadasında Koruköy, Ortaköy, Kavak, Alçitepe, Seddülbahir köylerinde askeri alanlara rastlanır. Bunlardan Alçitepe köyü girişinde yer alan askeri saha boşaltılmış sadece lojmanlar kalmıştır. Osmanlılar zamanında bir Rum köyü olarak kullanılan Ortaköy'e ise Cumhuriyetin ilk yıllarındaki nüfus değiş tokuşu sırasında (1935 yılında) Bulgaristan ve Romanya'dan gelen göçmenler yerleşmiş, ancak 1939 yılında II. Dünya Savaşının başlaması üzerine köy boşaltılarak göçmenler Bursa'ya gönderilmiş ve bu köye askeri birlikler yerleşmiştir.

Araştırma sahasında dikkati çeken diğer bir kullanım şekli ise kara ve deniz yolundan faydalanılan ulaşım sistemleridir. Karayolu ulaşımında ana arteri İstanbul-Tekirdağ-Malkara-Keşan yolu oluşturur. Bu karayolu Keşan'da biri batıya İpsala'ya (Yunanistan sınırı), diğeri güneye Gelibolu yarımadasına ulaşmak üzere ikiye ayrılır. Korudağ yamaçlarını aştıktan sonra Evreşe ovasını boylayan karayolu gerek yüzey şekillerinin daha elverişli olması gerekse Gelibolu -Eceabat gibi büyük ilçe merkezlerinin bulunması nedeniyle Çanakale Boğazı kıyılarını izler. Bu nedenle yarımadanın batı-kuzeybatı kesiminde yer alan yerleşmeler ana karayoluna tali yollar ile bağlanır. Sözkonusu anakarayolu dışında Bolayır'ın kuzeybatısından ayrılan ve çoğu kesimde stabilize veya bozuk toprak yol biçiminde olan ikinci bir yol reliefin arızalı olması nedeniyle su bölümü çizgisini izleyerek Güneyli, Ocaklı, Yeniköy üzerinden Büyük Anafarta köyüne ulaşır. Büyük Anafarta köyü güneyinden kıyıyı izleyen yol, Kabatepe limanından, Eceabat batısından Kabatepe limanına gelen yol ile birleşir. Bu kesimden itibaren reliefin elverişli olduğu kısımlarda kıyıya yaklaşarak Seddülbahir köyüne uzanır.

Keşan'ın güneybatısından ayrılan diğer bir yol ise iç kısımları izleyerek Enez'e ulaşır. Enez'den kuzey kıyıları izleyerek Mecidiye köyüne kadar uzanan diğer yol ise Gelibolu yarımadası batı-kuzeybatı kıyılarında olduğu gibi stabilize veya basit toprak yol biçimindedir. Mecidiye köyünden kıyıyı boylayarak Gökçetepe, Sazlıdere ve Adilhan köyelerine uzanan bir yol bulunmasına karşın bu yol çok bozuk oluşu nedeniyle çoğunlukla kullanılmaz. Bu nedenle Mecidiye köyünden kuzeye yönelerek Keşan karayoluna bağlanan asfalt yol kullanılır.

Sahanın denizyolu ulaşım bağlantısı ise oldukça zayıftır. Bu bakımdan sadece Gelibolu yarımadasında Kabatepe Limanından yazın günübirlik olarak Gökçeada'ya kalkan feribotlar dikkati çeker.

Mecidiye Köyü kıyı kesimindeki karstik sahada işletilmekte olan taş ocağı, Kemikli Burnu kıyısındaki kum ve çakıl ocakları sahanın litolojik yapısına, tarım alanlarının sulanmasında kullanılan Gülçavuş, Mecidiye, Kadıköy, Tayfur ve yapımı sürmekte olan Çokal barajı ise sulama amaçlı kullanıma yönelik hizmet veren diğer kullanım alanlarıdır.

Sonuç

Trakya'nın Ege Denizi kıyıları ve hemen gerisindeki yamaçların doğal çevre özellikleri ile arazi kullanımını kapsayan bu araştırmadan elde edilen bulgular aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Saha kullanım biçimleri bakımından ekonomik kullanım alanları (tarım alanları, meralar, balıkçılık faaliyetleri) turizm ve rekreasyon alanları (ikinci konutlar, konaklama tesisleri ve kamu kuruluşlarına ait tesisler), yerleşim alanları, ormanlık alanlar, askeri sahalar, ulaşım sistemleri ve kullanılmayan boş alanlar (kayalık, taşlık, bataklık, kumluk alanlar) olmak üzere ayrılmıştır. Bu kullanım alanlarından tarımsal kullanım alanlarının doğal yapı ile ilişkili olduğu görülür. Saha-

nın genelinde kireçsiz kahverengi orman topraklarının geniş yer tutması, bu toprakların ise kumlu oldukları için su tutma kapasitelerinin düşük oluşu, sözkonusu topraklara ve sahanın orta derece yağış alan (500-600 mm.) iklim özelliklerine en iyi uyum sağlayan tarımsal ürünlerin buğday ve ayçiçeği olmasını sağlamıştır. Diğer taraftan sahanın, yüksek ve falezli kıyıları ile hafif tepelik, arızalı relief özelliği bu iki ürünün yetişmesine engel oluşturmaz. Bu nedenle tarla kültürleri içinde en geniş sahayı kaplayan ve dönüşümlü olarak ekilen buğday ve ayçiçeği hemen hemen sahada yer alan tüm köylerin ortak geçim kaynağıdır. Buna karşılık araştırma sahasında fazla geniş yer tutmayan alüvyal dolgu tabanlarında sebze (pırasa, ıspanak, turp, patlıcan, biber ve özellikle son 15-20 yıl içinde gelişme gösteren domates) ve bostan ürünleri ile dar kıyı şeridinde susam ile dönüşümlü ekilen pamuk (Anafarta ovası, Alçıtepe, Behram, Seddülbahir köyleri), sulama yapılan alanlarda (Mecidiye ve Kavak köyleri ile Evreşe ovasında) şekerpancarı dikkati çeker. Ayrıca sulak alanlarda veya tabansuyu seviyesinin yüksek olduğu kesimlerde (Enez çevresindeki göllerin yakın çevresi ve Evreşe ovası) diğer bir ürün de çeltiktir.

Araştırma sahası İstanbul gibi bir metropolitan alanına yakın konumda bulunması, diğer taraftan Edirne şehrinin sayfiyesi durumunda olması nedeniyle turizm ve rekreasyon alanı olarak değerlendirilir. Genellikle ikinci konutlarla belirginlik kazanan bu kullanım şekli ilk kez 1970'li yıllarda Gelibolu yarımadasının Koruköy ve Güneyli köyü kıyılarında başlamış ve buradan kooperatifler aracılığı ile Ocaklı ve Yeniköy kıyılarına başka bir deyişle batıya doğru ilerlemiştir. Körfezin kuzey kıyılarında da 1970'li yıllarda başlayan, ancak en yüksek yoğunluğuna 1985 yılından sonra ulaşan konutlar plajlı alçak kıyıların hemen gerisinde dikkati çeker. 1985 yılından sonra adeta bir kıyı yağması biçimini kazanan ikinci konut yapımının en kötü örneklerine körfezin kuzey kıyısında Enez'in doğu kıyılarında, Yayla ve Danişment köylerinin kıyı kuşağında, Gelibolu yarımadasında ise Koruköy ve Güneyli sahillerinde rastlanır. Araştırma sahasında ikinci konutların geniş bir yayılış göstermesine karşın, konaklama tesislerinin sayısı (körfezin kuzey kıyısında birkaç otel ve motel ile bazı kamu kuruluşlarına ait dinlenme tesisleri) hemen hemen yok denecek kadar azdır.

Sahaya yatırım yapılmasını engelleyen nedenlerin başında doğal koşullar, özellikle iklim gelir. Gerçekten de iklim koşulları Ege ve Akdeniz kıyılarında olduğu gibi uzun süreli deniz turizmine izin vermez (denize girme süresinin 2-3 ayla sınırlı olması). Diğer faktörler ise, Enez'in yaklaşık 3/4'ünün askeri saha olması nedeniyle askeri yasak bölge kapsamında bulunması ve yabancı turistlerin girişine izin verilmemesi, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 19.04.1992 tarih ve 2412 sayılı kararı ile sahanın III. derece doğal sit alanı ilan edilmesi ve sadece Anıtlar Bölge kurulunun kararı ile yapılaşmaya izin verilmesi, Gelibolu yarımadasında Eceabat ilçesi sınırları içinde genişçe bir alanın Milli Park olması biçiminde sıralanabilir.

Araştırma sahasının gelecekte de tarım ve turizme bağlı olarak gelişmesi

planlanmalıdır. Nitekim sahanın en önemli sorunlarından olan küçük toprak mülkiyeti (tarım alanlarının 5 dönüme kadar düşmesi) yeniden gözden geçirilmelidir (bölünmenin 20 dönüme çekilmesi). Bu amaçla boşaltılan veya kullanılmayan askeri sahalardan yeniden değerlendirilmelidir. Tarımın yanında ikinci bir faaliyet olarak sürdürülen ve mera alanının fazla geniş yer tutmaması nedeni ile gelişmeyen hayvancılığın devlet tarafından desteklenmesi ve mandıra hayvancılığı biçimine dönüşmesi sağlanmalıdır.

Kıyı yağması biçimine dönüşen ikinci konut yapımının durdurulması ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılarak kıyıda arazisi olan köylerin modern anlamda pansiyonculuk yapımları özendirilmelidir.

Sahada deniz turizminin yanısıra diğer alternatif turizm olanaklarının geliştirilmesi sağlanmalıdır. Gelibolu yarımadasında Eceabat ilçesi sınırları içinde yer alan Gelibolu yarımadası Tarihi Milli parkı gerek doğa turizmi gerekse kültür turizmi açısından değerlendirilmelidir. Bu amaçla kızılçam ormanları içinde manzara seyir yerleri, piknik alanları ve kamping sahaları düzenlenmelidir. Ancak doğal bitki örtüsünün ve yaban hayatı kaynaklarının zarar görmemesi için (1994 yılında yaşanan ve 4049 hektar orman alanının yanmasıyla sonuçlanan olay) gezici orman ekipleri tarafından sürekli kontrol altında tutulması gereklidir. Kabatepe limanı çevresinde yabancı turistleri ağırlayacak (özellikle 25 Nisanda yapılan Anzak gününde) modern konaklama tesisleri yapılmalıdır. Nitekim Milli Parkın doğal yapısının bütünlüğünü bozmadan, arkeolojik ve tarihi değerlerinin tanınması amacıyla fizik müdahaleleri en alt düzeyde tutarak yeni kullanım biçimlerinin yaratılması amacıyla uluslararası bir yarışma (Milli Güvenlik Kurulunun 30.11.1994 tarih ve 377 sayılı tavsiye kararı üzerine Başbakanlık makamının 19.12.1994 tarih ve 19754 sayılı direktifi) düzenlenmiştir. Orman bakanlığı Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü tarafından açılan bu yarışma parka "Dünya Barış Parkı" karakteri kazandırarak tüm dünyaya tanıtılmasını sağlayacaktır.

Diğer taraftan Enez'in askeri yasak bölge kapsamından çıkarılması, yabancı turistlerin bu sahaya girmesine izin verilmesi gereklidir. Tarihi Ainos kenti ve yakın çevresinden çıkarılan arkeolojik eserlerin Enez'de kurulacak olan bir müzede sergilenmesi, antik kentin turiste kolaylık sağlayacak açıklayıcı bilgilerle (tarihçesi, kentin yerleşim planıyla ilgili izah tabloları, çeşitli plan v.b.) desteklenerek bir açık hava müzesi haline getirilmesi, ortaçağdan kalan kalenin aynı biçimde düzenlenerek kültür turizmine hizmet etmesi sağlanmalıdır. Bu nedenle sahada ikinci konut yapımının durdurulması veya belli bir plan içinde inşaata izin verilmesi gereklidir.

Saros körfezinin uydu görüntülerinden elde edilen veriler körfeze Meriç nehri ve Kavak çayıından önemli miktarda alüvyon geldiğini göstermektedir. Eysel atıklardan kaynaklanan belirgin bir kirlenmeye ise rastlanmamıştır. Ancak yapılaşma bugünkü biçimiyle devam ederse, kirlenme kaçınılmaz olacaktır. Bu

nedenle sahada ikinci konut yapımının durdurulması veya belli bir plan içinde inşaata izin verilmesi gereklidir.

Sonuç olarak bu sahanın gelişirken doğal ve tarihi değerlerinin korunmasına önem verilmelidir.

Kaynakça

- Ardel, A.1955."Trakya'nın Yapı ve Reliefinin Ana Çizgileri" Dokuzuncu Coğrafya Meslek Haftası ,Türk Coğrafya Kurumu Yay.No:2,s.147-157,İstanbul
- Ardel, A. Tümertekin, E.1955" Trakya'da Coğrafi Müşahadeler" Türk Coğrafya Der. No:15-16,s.1-20, Ankara
- Ardel, A. 1955 "Evreşe Ovası" Türk Coğrafya Der. No:15-16 s.191-192, Ankara
- Ardel,A.1956."Marmara Bölgesinde Coğrafi Müşahadeler " İ.Ü.Coğ. Enst. Der. No:7,s.1-16,İstanbul
- Ardel, A 1957. "Trakya'nın Jeomorfolojisi" Türk Coğrafya Der. No:17,s.1-19, Ankara
- Ardel, A. 1958. "Marmara Bölgesinin Yapı ve Reliefi ve Bu Münasebetle Ortaya Atılan Problemler" Coğrafi Araştırmalar II, İ.Ü.Coğ.Enst.Yay.No:21,s.20-30, İstanbul
- Ardel, A. 1959. "Keşan-Enez Bölgesinde Coğrafi Müşahadeler" İ.Ü. Coğ.Enst. Der. No:10,s.138-144, istanbul
- Ardel, A. 1960. "Marmara Bölgesinin Yapı ve Reliefi", Türk Coğ. Der. No:20, s.1-22, Ankara
- Arđos, M. 1979. Türkiye Jeomorfolojisinde Neotektonik. İ. Ü. Ed. Fak Yay. No:2621, İstanbul
- Başaran, S.1996. "Ainos Kazıları (1971-1994)" Anadolu Araştırmaları XIV, s.105-141, İstanbul
- Chaput, E. 1931. Etudes sur l'Evolution du modele de l'Anatolia et de la Trace. Comptes rendus du. congr. Int.de Geogr. Paris. Tome II, Premier fasc. Section II.
- Darkot, B. Tuncel, M. 1981. Marmara Bölgesi Coğrafyası, İ. Ü. Yay. No:118, İstanbul
- Darkot, B 1952. Çanakkale Boğazının Coğrafyası, İ. Ü. Çanakkale Haftası ,s.87-95, İstanbul
- Doğaner,S.1994."Çanakkale Boğazı Kıyılarının Coğrafyası " Türk. Coğ. Der. No:29 , s.125-159 , İstanbul.
- Dönmez, Y.1967. "Trakya Stebi Problemi" İ. Ü. Coğ. Enst. Der. No:16, İstanbul
- Dönmez, Y.1967."Trakya'da görülen yeni bitki cinsleri"İ.Ü. Coğ. Enst. Der. No:16, s.150-152, İstanbul
- Dönmez, Y 1967-1968. "Trakya'da Bitki Örtüsünün Coğrafi Şartları" Türk Coğ.

- Der. No:24-25, s.99-157, Ankara
- Dönmez, Y. 1968, Trakya'nın Bitki Coğrafyası, İ. Ü. Coğ. Enst. Yay. No:52, İstanbul
- Dönmez, Y. 1972 "Trakya Bitki Coğrafyasının Ana Hatları" İ. Ü. Ed. Fak. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, No:1, s. 217-234, İstanbul
- Erel, L.1997 "Trakya'da Kır-Şehir ve Kıyı Yerleşmelerinin Nüfus Özellikleri (1935-1990) ,Türk Coğ.Der. Sayı:32, s.35-55, İstanbul
- Eriñç, S., Yücel, T. 1978 Ege Denizi Türkiye ile Komşu Ege Adaları, Türk Kültürünü Araştırma.Enst. Yay.No:50 , Seri:VII,Sayı:A 3, Ankara
- Erol, O. 1968. "Gelibolu Yarımadasının Batı Kıyılarında Yalıtışı Teşekkülleri" A.Ü.Dil ve Tarih Coğrafya Araştırmaları Der., Sayı:3-4, s.1-12, Ankara
- Erol, O. Sezer, F. 1993 "Saros Körfezi Kuzey Kıyısında İbrice Dolayının Jeomorfolojisi" Türk Coğ. Der .sayı:28, s.29-40, İst
- Erzen, A. 1972 "Enez (Ainos) Araştırmaları" İ. Ü. Ed. Fak. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, No:1, s.235- 248, İstanbul
- Erzen ,A.1972"Eskiçağ Tarihinde Marmara Denizi ve Boğazlar " İ. Ü. Ed. Fak. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi No: 1, s. 57-62, İstanbul
- Eyice, S. 1969. "Trakya'da Bizans Devrine Ait Eserler "Belleten 33, Sayı:131, s.325-358
- Göçmen, K. 1974. "Enez Limanının Değişen Öneminde Meriç Deltasının Etkile-ri" İ.Ü. Ed. Fak. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, No:2-3, s.253-266, İstanbul
- Göçmen, K. 1976. Aşağı Meriç Vadisi Taşkın Ovası ve Deltasının Alüvyal Jeomorfolojisi, İ. Ü. Coğ. Enst. Yay. No:80, İstanbul
- Gökbilgin, M. T. 1957. Rumeli'de Yürükler,Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan, İ. Ü. Ed. Fak.Yay. No:748, İstanbul
- Gürpınar, E. 1994 Bir Çevresel Analiz Örneği: Trakya , Yay.No:128, İstanbul
- Kantarıcı, M. D. 1974 "Trakya Orman Sahalarının Tabii Ağaç ve Çalı Türlerine Göre Bölgesel Sınıflandırılması" İ. Ü. Ed. Fak. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, No:2-3, s.283-314, İstanbul
- Kantman, S. 1969 "Trakya ve Marmara Kıyı Bölgesi Paleolitik Yerleşme Yerleri Araştırma Planlaması" İ. Ü. Ed. Fak. Anadolu Araştırmaları III, İstanbul
- Köksal, A.1975. "Marmara Bölgesinin Tarım ve Hayvancılığı Hakkında" A.Ü.Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Coğrafya Araştırmaları Der. , sayı:7, Ankara
- Kurter, A. 1974-77 "Trakya'da Yıllık Yağışlar" İ. Ü. Coğ. Enst. Der. No:20-21, s.71-77, İstanbul
- Kurter, A. 1976 "Meriç Nehrinin Akım Özellikleri" İ. Ü. Ed. Fak. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, No:4-5, s.285- 294, İstanbul
- Kurter, A., Sungur, K., Gözenç, S., Uzel, T., Kiran H., Selçuk M., 1985 "Trak-

- ya'nın Yüzölçümü ve Yükselti Basamakları " İ. Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enst. Yay. Bülten, Sayı:2, s.45-57, İstanbul
- Mansel, M. 1948. Trakya'nın Kültür ve Tarihi, Edirne ve Çevresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yay.No:5, İstanbul
- Özdoğan, M. 1983. "Trakya'da Tarih Öncesi Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Bazı Sorunlar" İ. Ü. Ed. Fak. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, No:10-11, s.21-58, İstanbul.
- Özdoğan, M. 1996 "Tarih Öncesi Dönemde Trakya" Anadolu Araştırmaları XIV, s.329-360, İstanbul
- Özdoğan, M. 1986 "Prehistoric Sites in the Gelibolu Peninsula" Anadolu Araştırmaları X, s.54-58, İstanbul
- Rückert, Ülküman, N. 1960. "Trakya ve Çanakkale Mintikalarında Bulunan Neojen Balıklı Formasyonları Hakkında" İ. Ü. Fen Fak.Monog., s.16, İstanbul
- Saner, S. 1985. "Saros Körfezi Dolaylarının Çökme İstifleri ve Tektonik Yerleşimi" T.J.K.Bülteni:28, s.1-10, Ankara
- Şimşir, B.1968. "Rumeli'den Türk Göçleri" I.Belgeler "Türk Kültürünü Araştırma Enst. Yay. No:34, Ankara
- Tanoğlu, A. 1950-51. "Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketleri" İ. Ü. İktisat Fak. Mecmuası, Cilt:14, No:1-4, İstanbul
- Taşlıkılıoğlu, Z. 1961. "Trakya'da Epigrafya Araştırmaları" Cilt:1, İ. Ü. Ed. Fak. Yay. No:886, İstanbul
- Taşman, C. E. 1938. "Trakya Jeolojisi Hülasası ve Trakya Petrol Aramaları Durumu" M. T. A. Derg. Sene:3, Sayı:3, Ankara
- Turill, W. B. 1960. "Gelibolu Yarımadasının Florası" (Çeviren:F.Yaltırak)İ. Ü. Orman Fak. Der. Cilt:10, Seri:B, sayı:1, s.85-107, İstanbul
- Tolun; B. 1984 "Trakya Şehirlerinin Yapısı ve İşlevleri" Ege Coğ Der. Sayı:2, İzmir
- Yalçınlar, İ. 1948-49. "Çanakkale Boğazı Civarının Jeomorfolojisi Üzerine Müşahadeler" Türk. Coğ. Der. Sayı:11-12, Ankara